

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
HEYKEL ANA SANAT DALI
HEYKEL PROGRAMI

HEYKEL VE KOZMOGONİ

Yüksek Lisans Eser Metni

Hazırlayan

Oğuzhan Güdek 20152302006

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Emre YAVUZ

İSTANBUL 2019

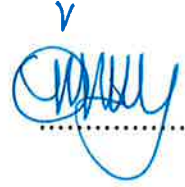
Oğuzhan GÜDEK tarafından hazırlanan **HEYKEL VE KOZMOGONİ** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 14 / 06 / 2019

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ömer Emre YAVUZ (Danışman)

.....

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Yıldız GÜNER

.....

Jüri Üyesi : Doç. Benal DİKMEN (İstanbul Yeni Yüzyıl Üni.)

.....

İÇİNDEKİLER

Önsöz	II
Özet	IV
Summary	V
Resimler Listesi	VI
1.GİRİŞ	1
2.KAOS	3
3.KOZMİK SU	9
3.1. İlksel Su	9
3.2. Yıkıcı ve Yaratıcı Bir Güç Olarak Su	12
4. KENT, MİMARİ VE KOZMOS	15
5. KOZMİK CANAVARLAR	23
5.1. Ejderha ve Yılan	24
5.2. Kuşlar ve Taşıyıcılar	29
6. GÖK CİSİMLERİ	33
6.1. Güneş ve Ay	33
6.2. Kutup Yıldızı ve Samanyolu	37
7. ÇAĞDAŞ SANATTA KOZMOS	40
7.1. Olafur Eliasson	42
7.2. Nancy Holt	45
7.3. Robert Morris	47
7.4. İlhan Koman	48
8. SONUÇ VE UYGULAMALAR	50
8.1. Kozmik Ayna	52
8.2. Solucan Deliği	53
8.3. Demir Kazık	55
8.4. Yolculuk	57
9. KAYNAKÇA	59
10. ÖZGEÇMİŞ	63

ÖNSÖZ

Heykel ve Kozmogoni adlı bu çalışma temelde, farklı uygarlık ve kültürlerin, evrenin yapısı ve oluşumuyla ilgili öne sürdüğü modellerden yararlanarak, ürettiğim heykellerin kavramsal yapısını açıklayan bir metin oluşturma endişesiyle hazırlandı. Bu doğrultuda çalışmayı, mitolojiler, inanç sistemleri ve doğa felsefesinde evrenin ilksel yapısıyla ilgili fikirlerin ortak konu başlıkları altında ele alındığı bir metin olarak kurguladım.

Metnin ilk bölümünü, uygarlık ve kültürlerin kozmogonik anlatıları içinde sıkça rastlanan Kaos, Kozmik Su gibi ortak kavramlar üzerinden başlıklandırarak, bu kavramlar üzerinden evren doğumla ilgili çıkarımları elimden geldiğince açıklamaya çalıştım. Bunu yaparken en çok zorlandığım, başlıklar altında vereceğim örneklendirmelerin seçkisini yapmak oldu. Kozmogoni hem bilim felsefesi hem de inançla ilgili bir kavram olduğundan dolayı, araştırdığım neredeyse her uygarlık kendi içinde kozmogoniyi farklı birçok yolla açıklıyor, bu durum da bu modeller arasından seçki yapmayı zorlaştırıyordu. Dolayısıyla, mitler ve yapıların çalışmaya dahil olması bağlamında verdikleri sanat tarihsel referans ve yaşadığım yakın coğrafyayla olan tarihsel ve kültürel etkileşimlerinden hareketle bir seçki oluşturmaya gayret ettim.

Heykeller ortaya çıkarken temel endişem; araştırdığım pek çok pagan kültür ve antik uygarlığın evreni açıklarken izlediği yöntemin bir yansımasını, bugünün şartları ile yeniden kendi sürecim içinde uygulamaya çalışmaktı. Dünyanın bir levha gibi düz olduğu fikrinin yanlış ve bugün geçersiz olmasının şüphesiz en geçerli sebebi, bu fikri öne atan uygarlığın modern araştırma uydularına ya da dünyanın etrafını gezebilecek teknik donanıma sahip olmamasıydı. Buradan yola çıkarak, bugün bilim felsefesinde kuramsal olarak yer alan ama tam anlamıyla açıklayamadığımız bazı fiziksel kavramlar heykellerimin temel konularını oluşturdu.

Bütün çalışma sürecinde, desteklerinden ötürü danışmanım Ömer Emre Yavuz'a, teşekkür borçluyum. Ayrıca en başından beri hiçbir fedakarlıktan kaçınmadan gösterdikleri ilgi ve destek için arkadaşım Burcu Erden'e, ailem Ayşen Çaycı ve Şerif Güdek'e teşekkür ederim.

Çalışma ortaya çıkarken yöntemsel olarak bütün örnekleri bulabildiğim en erken dönem kaynakla açıklamaya ve özellikle mitler konusunda mümkün olduğunca karşılaştırmalı bir inceleme yapmaya gayret ettim. Bununla birlikte bu çalışma bir sosyal bilimler araştırması olarak değil, pagan kültürlere ve bilim felsefesine hayranlık duyan bir sanatçının eserlerinin kuramsal yapısını açıklayan bir eser metni olarak ele alınmıştır.

Oğuz Güdek

2019

ÖZET

Evrenin oluşumunun mitolojik kaynaklarda zamansal ve yapısal olarak nasıl açıklandığı, bu mitlerin birbirleriyle ve sanat eserleriyle olan ilişkisi ve tüm bu düşüncelerin bilim felsefesi ve modern astronominin oluşmasına nasıl katkıda bulunduğu, bu çalışmanın temel araştırma konularıdır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, heykellerin üretim sürecine katkıda bulunmuştur.

Neredeyse tüm mitlerde karşılaşılan kaos kavramına bir yaratıcı figür ya da ilksel bir olgu olarak nasıl yaklaşıldığı, kaosun, karmaşa ve/veya düzenin temsili olarak mitlerde nasıl yer aldığı araştırılmıştır. Kaosun yapısı üzerinden örneklerle, kozmik su kavramı ele alınmış, yaratıcı ve yıkıcı bir güç olarak suyun mitolojilerdeki yeri incelenmiştir. Tapınak yapıları ve şehir planlamaları başta olmak üzere, gökyüzü üzerinden yapılan gözlemlerin uygarlıkların günlük hayatında ne gibi yansımaları olduğu araştırılmış ve farklı mimari örneklerle kozmos ve kent ilişkisine değinilmiştir.

Gök cisimlerinin genel olarak mitolojilerde üstlendikleri görev ve tanrılaşma süreçleri antik edebiyat örnekleri üzerinden incelenmiş ve Kozmik Canavarlar bölümünde ejderha gibi mitolojik yaratıkların anlatılarda üstlendikleri kozmik rol araştırılmıştır.

Uygulamalar bölümünde üretilen heykeller, tüm bu araştırma ve modern bilim felsefesinden örneklerle açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Heykel, Kozmogoni, Kozmos, Evren, Mitoloji

SUMMARY

How the formation of the universe is explained temporally and structurally in mythological sources, how these myths are related to each other and to the art works, and how all of these thoughts contributed to the formation of the philosophy of science and modern astronomy are the main research topics of this study. The data obtained from the research informed the production process of the sculptures.

It was explored how chaos, which is almost an ever-present concept in all myths, was approached as a creative figure or as a primary phenomenon, and how chaos appeared in myths as a representation of disorder and/or order. The concept of cosmic water was studied with examples on the structure of chaos and the place of water as a creative and destructive power in mythologies was examined. Moreover, it was investigated what are the reflections of sky observations primarily on the temple buildings and city planning and on the daily life in the old civilizations and the relationship between cosmos and the city through different architectural examples was discussed.

The role of celestial bodies and deities in mythologies are then examined through examples in ancient literature, and the cosmic role of mythological creatures such as dragons are explored in a section on “Cosmic Monsters”.

The sculptures produced in the “Works” section are explained using both this research as well as examples from the philosophy of modern science.

Keywords: Sculpture, Cosmogony, Cosmos, Universe, Mythology

RESİMLER LİSTESİ

- Resim 2.1** Barbara C. Sproul, Yaratılış Mitleri, 112
- Resim 3.1.1** Okeanos ve Thetys Mozaïği, Zeugma Antik Kenti, Gaziantep Türkiye
- Resim 4.1** Wenceslaus Hollar, Prospect of Jerusalem, Gravür, Metropolitan Müzesi
- Resim 4.2** Ur Zigguratu'nun resmedildiği mimari illüstrasyon.
- Resim 4.3** Hendrik van Cleve III, The Building of the Tower of Babel
- Resim 4.4** Sakkara Piramidi, Memfis, Mısır
- Resim 4.5** Selimiye Cami Kubbesi, Mimar Sinan, 1574, Edirne Türkiye
- Resim 5.1** Chen Rong, Nine Dragons (Detay), 1244, Boston Güzel Sanatlar Müzesi
- Resim 5.1.1** Fuxi ve Nuwa, taş rölyef, MÖ 206 – MS 220, Çin
- Resim 5.1.2** J.R.R. Tolkien, Conversation with Smaug, Detay, 1937
- Resim 5.1.3** Ejderha Takımyıldızı (Acaibül' Mahlukat)
- Resim 5.2.1** Şahin Başlı Horus Heykeli MÖ 664-332 Mısır, Metropolitan Müzesi
- Resim 5.2.2** Bugut Abidesi, Göktürk Devri
- Resim 6.1.1** Helios Rölyefi, Truva, Berlin Müzesi
- Resim 6.1.2** Kopernik tarafından çizilen güneş sistemi modeli 1543
- Resim 6.2.1** Peter Paul Rubens, The Origin of the Milky Way, 1637
- Resim 7.1** Nasa tarafından paylaşılan kara delik fotoğrafı, 10 Nisan 2019
- Resim 7.1.1** Olafur Eliasson, Retinal Flare Space, 2018
- Resim 7.1.2** Olafur Eliasson, The Weather Project, 2003, Tate Modern
- Resim 7.1.3** Olafur Eliasson, Multiverse III, 2013
- Resim 7.2.1** Sun Tunnels, Nancy Holt, Utah
- Resim 7.2.2** Sun Tunnels, Nancy Holt, Utah
- Resim 7.3.1** Robert Morris, Observatory
- Resim 7.4.1** İlhan Koman, Sonsuzluğa
- Resim 7.4.2** İlhan Koman, Moebius
- Resim 8.1.1** Kozmik Ayna, 2019, Ahşap
- Resim 8.2.1** Solucan Deliği, 2018, Ahşap, Yün
- Resim 8.3.1** Yer ekseninin 25000 yıllık hareketini gösteren grafik
- Resim 8.3.2** Demir Kazık, 2019, Ahşap, Pirinç
- Resim 8.4.1** Göç Haritası
- Resim 8.4.2** Yolculuk, 2019, Kadife, Ahşap

1. GİRİŞ

Kozmogoni kavramını tanımlamak için öncelikle kozmogoni ve kozmoloji kavramları arasındaki ayrımı incelemek, buradan yola çıkarak logos kavramının içeriği ve mitlerin konu bağlamında sınıflandırılma biçimlerine değinmek gerekecektir. Sözcük etimolojik olarak Eski Yunanca kosmos (evren, dünya) ve gonos (doğmak, meydana gelmek) sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur ve en sade tanımla; evrenin yaratılışıyla ilgili anlatı ya da model anlamına gelmektedir. Burada kosmos sözcüğünün aynı zamanda dünya ile ilişkilendirilmesi önemlidir. Çünkü daha sonra da bahsedeceğimiz üzere pagan ve antik uygarlıkların büyük bir kısmı için, dünya evrenin büyük ve önemli bir kısmını oluşturmakta ve bir anlamda evrenin merkezi olarak görülmektedir

Mitlerin ve özellikle yaratılış mitlerinin en temel işlevleri insanın doğada deneyimlediği birtakım olgulara anlam kazandırmaktır. Bu sebeple mit, inanç ve bilim kavramlarıyla yakından ilişkili ama bugün kullandığımız anlamda bu kavramlardan bağımsızdır. Aydınlanma Çağı öncesinde dini ve bilimsel bilgi arasındaki sınırlar çoğu zaman belirsizdir. Mit ise bu bilginin aktarım yolu olarak karşımıza çıkar. Bu doğrultuda yaratılış mitleri kendi içlerinde üç ana başlık altında incelenebilir. Evren ve dünyanın oluşumunu açıklayan kozmogonik mitler, yaratıcı bir güç olarak tanrılar ve tanrıların doğuşu ile ilgili teogonik mitler ve insanın yaratılışını açıklayan antropogonik mitler olarak sınıflandırılabilirler.

Mitos ve logos sözcüklerinin ikisi de söz (bilgi) anlamına gelse de mitos duyulan ve aktarılan bilgiyi temsil ederken, logos deneyimlenen, tanık olunan bilgiyi ifade etmek üzere kullanılır. Dolayısıyla kozmoloji ve kozmogoni kavramları da benzer bir yolla birbirlerinden ayrılırlar. Kozmogoni bir bilimsellik içermek zorunluluğunda değildir. Evrenin yapısı ve daha çok yaratılışıyla ilgili öne sürülen her açıklama kozmogoniktir. Kozmoloji ise en genel tanımıyla evren-bilim anlamına gelir ve bilimsel metotları takip eder.

Mitolojik Kozmogoni sözünü ettiğimiz üzere evrenin yaratılışını açıklayan anlatıları ifade ederken, Bilimsel Kozmogoni yaşadığımız fizik evreninin ortaya çıkışı ve erken dönemleriyle ilgilenen daha çok bilim felsefesi ile ilgili bir kavramdır.

1.1 Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmanın amacı kozmogoni ve kozmoloji kavramlarının araştırılması, evrenin yapısı ve oluşumuyla ilgili mitlerin incelenmesi ve elde edilen verinin heykel sanatı bağlamında ele alınmasıdır. Antik Yunan, Mısır ve Mezopotamya uygarlıkları merkezde olmak üzere, bu uygarlıklar üzerinden aktarılan mitlerle ilişkili olması bağlamında çalışmanın kapsamına Uzak Doğu, Kuzey Avrupa ve Orta Asya ve Göksel Mitolojilerden örnekler dahil edilmiştir. Çağdaş Sanatta Kozmos bölümünde 1970 sonrasında üretilmiş üç boyutlu sanat eserlerinden örnekler, konu bağlamında ele alınmıştır.

Yöntem olarak sözü edilen antik kültürlerden, konuyla ilgili mitler ve bu mitlerin sanat tarihsel yansımaları incelenmiştir. Konuyla ilgili daha önce yapılan akademik çalışmalar ve yazılı kaynaklar araştırılmıştır. Üretilen heykellerle ilgili çalışmaların metne eklenmesi ve bu heykeller üzerinden gerçekleştirilecek bir sergi ile çalışmanın sonlandırılması hedeflenmektedir.

2.KAOS

İlksel bir karmaşa halini tanımlayan kaos, mitolojilerde karşımıza bazen bir tanrı, bazense ilksel elementlerin düzensiz biraradalıklarını temsil eden, kişileştirilmemiş bir kavram olarak çıkar.

Bugün kullandığımız anlamda sözcüğün etimolojik kökeni, boşluk, uçurum gibi kavramlarla ilişkilidir. Azra Erhat ise, sözcüğü Eski Yunanca *khainein* (açık, boş olmak) fiiliyle ilişkilendirir.

Hesiodos, *Theogonia*'da Khaos'dan insansı kişilik özellikleri gösteren, yeraltı ve gökyüzü karanlıklarını doğuran bir tanrı olarak söz eder. Ovidius ise *Dönüşümler*'de Khaos'u, ilksel nesnelere karmaşık bir şekilde bir arada olduğu, biçimsiz ve düzensiz bir yığın olarak tanımlar. Bazı mitlerde Khaos, doğrudan havayı temsil eder ya da yeryüzü ve cennet arasındaki boşluk olarak nitelendirilir.

Antik Yunan ve Roma mitleri söz konusu olduğunda, tanrılar, kahramanlar ve bunlarla ilgili konseptler birbirinden farklı yollarla aktarılmıştır. Farklı kaynaklarda farklı şekillerde betimlenen bu karmaşık yapıda bir ortak dilden söz etmek, mitosun yapısı ve aktarılış yolu itibarıyla çoğu zaman mümkün değildir. Dolayısıyla, kaosun, bir boşluk halini mi yoksa, düzensiz bir nesnelere bütünü mü ifade ettiği konusunda mitler arasında bir ortaklıktan söz edemiyor olsak da ilksel bir tanımsızlık ve düzensizlik fikri kaos ile ilgili mitlerde karşılaştığımız ortak özelliktir diyebiliriz.

İyicil ya da kötücül özelliklerden bağımsız bir kavram olarak kaos, varlıkla ilgili potansiyelin temsilidir. Mitolojilerde çoğunlukla yaradılışın başlaması ve düzenin oluşumu, kaosun kozmosa dönüşümü ile gerçekleşir. Örneklendirecek olursak yer ve göğün ayrılması, zamanın ortaya çıkışı, kozmik bütünü bozulması ve form alması gibi konseptlerin tümü bu dönüşümün birer örneğidir.

Kaos, kozmik bir düzensizliği ifade ettiği gibi aynı zamanda hava ya da su gibi ilksel elementlerle de bağdaştırılmış olarak karşımıza çıkabilir. Kimi Antik Yunan metinlerinde hava ile ilişkilendirilmiş bir tanrıça ya da Eski Mısır Memfis teolojisinde olduğu gibi kozmik okyanus düşüncesiyle birleştirilen bir kavram olarak kozmogonik süreçte rol oynayabilir. Hesiodos'a göre Nyx (gece) ve Erebus'un (yeraltı karanlığı) annesi ya da yaratıcısı olarak karanlık kavramıyla ilişkilidir. Mısır Mitolojisindeki kaotik ilksel sudan ortaya çıkan güneş tanrı yine aydınlık ve düzenle ilgili bir figür olarak varoluşu başlatır ve kaosa düzen getirir.

Kaos, kozmogonilerde yalnızca zamansal bir olgu olarak değil, aynı zamanda mekânsal bir olgu olarak da yer alır. Başlangıçtaki kaos ya da kozmik su, yaratılışın ardından kozmosun etrafını sarar halde konumlanabilir ve bir noktada, tanrı ya da tanrıların güçleriyle bu mekânsal düzen dengede tutulur. İlksel kaosun, karanlık ve su kavramlarıyla ilişkisine değinen antik metinleri Ovidius'un Dönüşümler adlı eseriyle örneklendirebiliriz.

“... ”

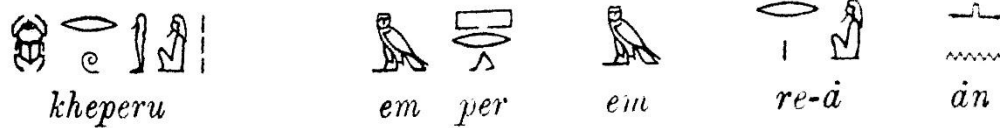
Gökyüzü var olmadan, tek görünümlüymüş evrende
Doğa, *Khaos* deniyordu ona, kımıldamaz, biçimsiz,
Düzensiz bir yığın, ağır. Nesnelerin türlü öğeleri
İçinde karmakarışık, ışık vermiyordu yeryüzüne.
...”¹

Ovidius'un anlatımıyla, başlangıçta evren, tekil, düzensiz, karanlık ve hareketsiz olarak düşünülüyordu. Barbara C. Sproul'un Yaratılış Mitleri kitabında yer alan Eski Mısır hiyeroglif çevirisinin, güneş tanrının ağzından yaratılışın anlatıldığı bölümünde de kaosa ilişkin bu hareketsizlik özelliğine tekrar rastlıyoruz. Metnin devamında, ışığın temsili olarak güneş tanrı (Atum) bu hareketsiz su kütesinin içinde bir temel kurarak yeryüzündeki düzeni oluşturmasını aktarmaktadır. (Resim 2.1)

¹ Ovidius, Dönüşümler, Çev: İsmet Zeki Eyüboğlu, 21

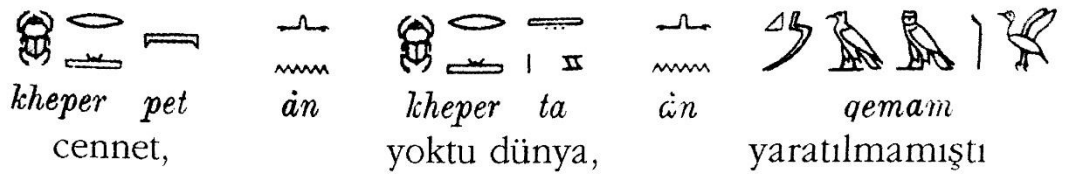

var olan her şeyin yaratıcısı;   ben vücut bulduktan sonra birçok

şey benim ağızımdan çıkarak var oldu.

Yoktu

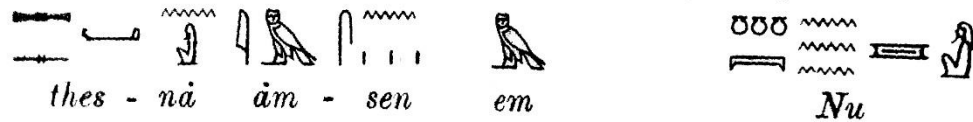
cennet,

yoktu dünya,

yaratılmamıştı

dünyadaki şeyler (bitkiler), ve sürünen şeyler yerlerinde böyle;

ben çıkardım onları

Nu'dan (ilksel sular)

hareketsiz durumdan.

Bulamadım tek bir yer duracak

Resim 2.1 Barbara C. Sproul, *Yaratılış Mitleri*, Çev: Ali Bucak, 112

Bu iki örnekte de kaos ne antropomorfik bir biçimdedir ne de benzer yolla insanı kişilik özellikleri göstermektedir. Bu bağlamda, bir yaratıcı figür değil, yaratıcı süreci başlatacak potansiyel bir hammadde olarak aktarılmaktadır.

Yunan Mitolojisinde kaosun bir tanrı olarak karşımıza çıktığı metinleri Aristophanes'in oyunları ya da Orfik şairlerle örneklendirebiliriz. Aristophanes,

Kuşlar'da başlangıca tanrısal varlıklar olarak Khaos, Nyx, Erebus ve Tartaros'u konumlandırır. Metinde bu varlıklar, kişilik özellikleri gösterir ve yaratıcı süreci başlatırlar. Yine Aristophanes'in aktardığı şekilde Khaos'dan hava ile ilişkili bir figür olarak kuşlar ve gökyüzü canlılarının yaratıcısı olarak söz edilir.

(Kimi metinlerde Gaia, yeryüzü hayvanlarının, Khaos gökyüzü hayvanlarının yaratıcısı olarak görülmektedir.) Orfizim'de ise Khaos, Kronos (zaman) ve Ananke'nin (kaçınılmazlık) çocuğu olarak kozmik yumurtanın çatlamasıyla ortaya çıkan tanrısal varlıklardan biridir.

Uzakdoğu mitolojilerinde, başlangıçta gerek tanrısal bir yaratıcı figür gerekse bir yaratılış malzemesi olarak kaosa veya benzer şekilde form almış çamurlu ya da karmaşık su anlatılarına rastlamaktayız. Kaosun figürleştiği örneklerle başlayacak olursak, eski bir Taoist-Çin mitinde, ilksel toprak ve su gibi olguların kişileştirilerek yaratılışın gerçekleştirildiği görülmektedir. Başlangıçta kuzey ve güneyde yer alan iki okyanus ve ortalarındaki kara parçası, insansı özelliklere sahiptir. Sembolik olarak bu şemanın batıda karşılaştığımız, etrafı kozmik su ile sarılmış kara parçası fikriyle benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Aynı zamanda, anlatıldığı haliyle mit, kaosun kozmosa dönüşümünün oldukça iyi bir örneğidir.

Shu (Hızlı) ve Hu (Süratli) kuzey ve güneydeki okyanusu sembolize eden ya da bu okyanusların efendisi olarak görülen suyla ilişkili, kozmik ve ilksel varlıklardır. Düzenli aralıklarla ziyaret ettikleri Hundun (Kaos) boşlukları (gözleri, ağzı...) olmayan bir kara parçası olarak anlatılır. Hundun, misafirlerini oldukça iyi ağırlamaktadır. Buna karşılık vermek isteyen Hu ve Shu, Hundun'un yüzünde ağız, gözler, kulaklar ve burun delikleri açmaya başlarlar. İşlerini bitirdikleri yedinci günün sonunda ise Hundun ölür. Hundun'un ölümüyle birlikte dünyanın yaratılışı tamamlanmıştır. Öyküde, metaforik olarak gözleri ve ağzı olmayan kaos, düzenlenmesiyle birlikte canlılığını yitirir ve mekânsal bir özellik kazanır. Kaosa düzen getiren kozmik su ise, canlılığını sürdürmektedir. Su, burada, daha sonra bahsedeceğimiz Okeanos-Thetys ya da Apsu-Tiamat örneklerinde olduğu gibi iki ayrı tanrısal varlık tarafından temsil edilir. Bu örneklerden farklı olarak bir çift ya da birbirinin içine geçmiş yapılar olarak değil, kuzey ve güneyde konumlanan iki farklı

okyanus olarak anlatılır. MÖ 3. Yüzyıl- MS 2. Yüzyıl arasında tarihlenen, oldukça önemli Çin klasik metni *Dağlar ve Denizler Kitabı*'nda (Shan Hai Jing) ise Hundun kozmik dağ kültüyle ve Di Jiang isimli mitolojik yaratıkla ilişkilidir. Yine benzer şekilde, ağzı, gözleri ve burun delikleri olmayan bu yaratık sekiz bacaklı ve dört kanatlı olarak betimlenir.

Pek çok mitolojide, başlangıçta zamansal ve mekânsal olarak konumlanan karmaşa, düzensizlik ya da kaos aynı yolla kıyamet ve sonla ilişkili bir kavram olarak eskatolojik² mitlerde de karşımıza çıkmaktadır. En bilinen örneklerden biri olan İskandinav kıyamet miti *Ragnarok*'un anlatıldığı bölümde, dünyanın sonu geldiğinde yeryüzüne (Midgard) hâkim olacak karmaşadan söz edilmektedir.

“...
Güneş karacak,
Cennetinden ayrılacak
O Parlak yıldızlar.
Dalgalar yükselip,
Alevler harlanacak.
Cennetin kendisinde bile
Sıcaklık sınıra dayanacak
...”³

İncil'de *Apokalips*'in anlatıldığı *Vayih Kitabı* 16.bölümde yer alan pasajlarda dünyanın sonunu tasvir eden kaotik ortam anlatılmaktadır.

” ...Altıncı melek tasını büyük Fırat Irmağı'na boşalttı. Gündoğusundan gelen kralların yolu açılsın diye ırmağın suları kurudu. Bundan sonra ejderhanın ağzından, canavarın ağzından ve sahte peygamberin ağzından kurbağaya benzer üç kötü ruhun çıktığını gördüm. Bunlar doğaüstü belirtiler gerçekleştiren cinlerin ruhlarıdır. Her Şeye Gücü Yeten Tanrı'nın büyük gününde olacak savaş için bütün dünyanın

² Eskatoloji: Sayfa 13

³ Snorri Sturluson, Viking Mitolojisi (Nesir Edda), Çev: Selahattin Özkan, 93

krallarını toplamaya gidiyorlar.

...

Yedinci melek tasını havaya boşalttı. Tapınaktaki tahttan yükselen gür bir ses, “Tamam!” dedi. O anda şimşekler çaktı, uğultular, gök gürlemeleri işitildi. Öyle büyük bir deprem oldu ki, yeryüzünde insan oldu olalı bu kadar büyük bir deprem olmamıştı. Büyük kent üçe bölündü. Ulusların kentleri yerle bir oldu. Tanrı büyük Babil’i anımsadı, ona ateşli gazabının şarabını içeren kâseyi verdi. Bütün adalar ortadan kalktı, dağlar yok oldu. İnsanların üzerine gökten tanesi yaklaşık kırk kilo ağırlığında iri dolu yağdı. Dolu belası öyle korkunçtu ki, insanlar bu yüzden Tanrı’ya küfrettiler.”⁴

Bu iki örnek üzerinden farklı dönemlerde farklı uygarlıklar tarafından inanılan, iki ayrı kıyamet inancında, dünyanın sonu geldiğinde ortaya çıkacak kaotik, düzensiz ortam fikrinin ortak olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumun örneklerini, farklı uygarlıklar üzerinden çoğaltmak mümkün. Kaosun teolojik sistemlerde ve mitolojilerde hem başlangıç hem de sonla ilgili bir kavram olmasından yola çıkarak kozmik döngü olgusuna varabiliriz. Kozmik Döngü, temelde kaosun kozmosa dönüşümünün sürekli tekrar edildiği bir düzeni temsil eder. Pek çok inanç sisteminde bu yolla, varlığın salt hammadde ve bütünsel enerji olduğu düşünülmektedir. Yeryüzünde gerçekleşen değişimler, bu enerjinin (kaosun kozmosa ve tekrar kaosa) dönüşümüyle açıklanır.

---

⁴ Yeni Ahit, Vahiy 16:12-21

3. KOZMİK SU

Su, pek çok kültürde yaratıcı süreçte önemli rol oynayan bir kavram olarak karşımıza çıkar. Çoğu uygarlık, anlatılarında, başlangıçta bir su kütesinin var olduğuna inanmıştır, bunlardan bazılarında, bu su kütesi, dünyanın etrafını sarmış halde karşımıza çıkmaktadır. Mitolojilerde, dünya, zaman zaman bu su kütesinin (ya da suyun içinde yaşayan kadim bir yaratığın) dengede tuttuğu kara parçası olarak anlatılır. Bazı mitlerde ise, suya atfedilen yaratıcılık semene ilişkilendirilir ve göksel eril gücün bir sembolü haline gelir.

3.1 İlksel Su

En temel örneklerle başlamak gerekirse, Antik Yunan anlatıları içerisinde evrenin başlangıcı ile ilgili mitlerin zaman zaman farklılıklar gösterdiğini söyleyebiliriz. Hesiodos, *Theogonia*⁵ isimli eserinde daha önce de bahsettiğimiz gibi başlangıca kaos olgusunu konumlandırır. Bölümün devamında, Gaia'nın yaratıcı sürecinden bahsetmektedir.

“...

Toprak bir varlık yarattı kendine eşit:
Dört bir yanını saran Uranos, yıldızlı Gök'ü,
Mutlu Tanrıların sürekli, sağlam yurdunu.
Yüksek dağları yarattı sonra,
Konaklarında tanrıçalar oturan dağları.
Sonra denizi yarattı ekin vermez denizi:
Azgın dalgalarıyla şişen Pontos'u.
Kimseyle sevişip birleşmeden yaptı bunu.
Sonra sarmaşıp kucaklaşıp Uranos'la
Doğurdu derin anafolu Okeanos'u...

⁵ Hesiodos, *Theogonia* – İşler ve Günler, Çev: Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu, 7-8

...

Sonra Deniz'in Toprak'la birleşmesinden
Büyük Thaumás, yiğit Phorkys doğar,
Sonra güzel yanaklı Keto ve daha sonra
Göğsünde çelik bir yürek taşıyan Eurybie..."

Pasajda gördüğümüz üzere, yeryüzü (dişil), kendi varlığından, kendine eş gökyüzünü (eril), ardından dağları ve denizi (eril) yaratır. *Pontos* (Deniz) ve *Uranos* (Gökyüzü) bir çiftten meydana gelmemişlerdir. Yine *Theogonia*'da, Gaia daha sonra kendi varlığından yarattığı bu iki tanrıyla birleşerek, Titanları ve diğer deniz tanrılarını dünyaya getirir. Okeanos, Hesiodos'a göre Gaia ve Uranos'un birlikteliğinden doğan ilk titandır. Kendisi gibi bir titan olan kız kardeşi Thetys ile birleşerek, yüzlerce nehir tanrısı dünyaya getirir. Homeros ise farklı şekilde *İlyada*'da Okeanos'u tanrıların atası olarak tanımlar. Titanlar ve insanların savaşında saf tutmamış ve tanrıça Hera'nın yetiştirilmesinde rol oynamıştır. *İlyada*'da, Hera'nın ağzından aktarılan şu bölüm yer almaktadır.

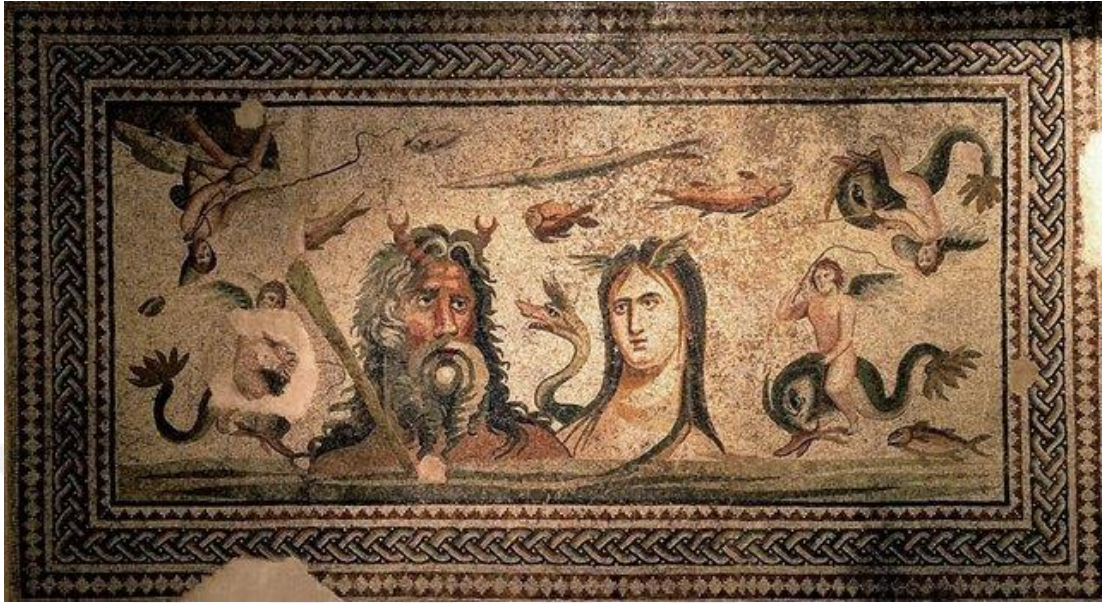
"...

Gidiyorum bol ürün veren toprağın bir ucuna,
Tanrıların atası Okeanos'la, ana Thetys'i görmeye,
Onlar almışları beni Rehia'nın elinden,
Saraylarında iyice beslemiş büyütmüşlerdi.

..."⁶

Kimi kaynaklara göre başlangıçta Okeanos kozmik boşlukta devinim halinde akmakta olan bir su kütesiydi. Thetys ise bu su kütesinin akışından bağımsız olmayan dişil bir varlıktı. Mitolojik kaynaklar dışında Aritophanes ve Platon'a ait bazı metinler de Okeanos ve Thetys'in su kavramına karşılık gelecek biçimde ilksel varlıklar olarak görüldüğü düşüncesini doğruluyor. (Resim 3.1.1)

⁶ Homeros, *İlyada*, Çev: Azra Erhat, A.Kadir, 331

Resim 3.1.1 Okeanos ve Thetys Mozaïği, Zeugma Antik Kenti, Gaziantep Türkiye

Doğa felsefesinde, mitolojik kaynakların etkisi olduğunu söylemek pek çok açıdan mümkündür. Bu bağlamda, Thales, suyu, başlangıç kaynağı (arkhe) olarak tanımlarken Homeros'un metinlerinden ve Sümer, Mısır gibi uygarlıklara ait kozmogonik mitler içerisinde suya benzer bir ilksel anlam yükleniyor olmasından etkilenmiş olmalıdır.

Sözünü ettiğimiz benzerliklerle paralel olarak, S.Noah Kramer *Sümer Mitolojisi* isimli çalışmasında, arkeolojik kazılarda bulunan tabletler üzerinden yapılan çevirilerden yola çıkarak, yer ve göğün ayrılması motifinin üzerinde durur. Sümer tanrılarının listesini veren bir tablette (yaklaşık olarak MÖ 20. Yy) *deniz* İdeogramı ile yazılmış olan tanrıça Nammu'dan, gök ile yere yaşam veren ana olarak bahsedilmektedir. Milattan önce 7. Yy'e tarihlenen *Babil Yaratılış Destanı* olarak bildiğimiz *Enuma Eliš* metninin bulunduğu tabletlerin ilk bölümü de benzer kozmogonik öğeler içermektedir.

“Henüz yukarının adı gökyüzü değil iken,
Aşağıya yeryüzü denmez iken,

Apsu vardı. (Tanrıların ileri geleni, babasıydı o.
 Ve onların hepsini doğuran tanrıça Tiamat vardı.
 Ve (Apsu ile Tiamat sularını birbirine karıştırdılar.
 Henüz (tanrılar için) tapınak evi yapılmamıştı, kamış evler kurulmamıştı.
 Tanrıların hiçbiri ortada yok iken,
 Esamileri okunmuyor iken, kaderler yazılmamış iken,
 Suların içinde tanrılar yaratıldı.
 ...”⁷

Sümer ve Babil tabletlerinde gördüğümüz gibi, ilksel, dişi ve eril kozmik su olgusu muhtemelen Mezopotamya kökenlidir. Bu olgunun, erken dönem Yunan metinlerinde de izlerine rastlıyoruz olmamız bu etkileşimin sonucu olmalıdır. Mezopotamya uygarlıklarının inanç sistemleri ve anlatıları zaman içerisinde Anadolu ve Yunan kültürlerini de etkilemiştir. Mısır kozmogonisinde, ilksel okyanus düşüncesi önemli bir yer tutar. Heliopolis mitolojisinde, başlangıçta kozmik dingin su tanrılaştırılmış bir biçimde yer almaktadır. Güneş tanrısı Atum, bu kozmik okyanusu temsil eden varlık Nu'dan doğmuştur. Ardından Atum, kendi varlığından Şu (hava) ve Tefnut (nem) isimli tanrıları yaratacaktır.

3.2 Yıkıcı ve Yaratıcı Bir Güç Olarak Su

Suyun kozmogonik anlamda yaratıcı gücü ile ilgili mitler çoğu zaman evrenin oluşumunu açıklamanın ötesine geçer. Özellikle, doğu kültürlerinde, ilksel element olarak görülen su, aynı zamanda arındırıcı ve yıkıcı bir güce sahiptir. Bu bağlamda, neredeyse tüm kültürlerde karşılaştığımız tufan miti, kozmogoni kavramıyla aslında yakından ilişkilidir.

Tufan, pek çok anlatıda tanrı ya da tanrıların insanların üzerinde uyguladığı arındırıcı bir ceza olarak karşımıza çıkar ve dünyanın sonunu getiren bir sel felaketi olarak tanımlanır. Dolayısıyla, inanç sistemleri ve mitoslarda karşılaştığımız tufan anlatısı, kozmogonik ve bir anlamda son ile ilişkilendirildiği için, eskatolojik bir

⁷ Enuma Eliş, Çev: Selim F. Adalı, Ali T. Görgü, 3

olgudur. Tufan mitini farklı uygarlıklar çerçevesinde incelemeyen önce, *Eskatoloji* kavramına değinmek gerekirse; *Eskatoloji* kozmos ve insanlığın sonu, ölümden sonra yaşam gibi konularla ilgilenen mitoloji ve teoloji ile ilgili bir kavramdır. Semavi dinlerde karşılaştığımız *Apokalips* ya da *Kıyamet*, Kuzey mitolojisindeki *Ragnarök* gibi mit ve inanışlar eskatolojik özelliktedir ve dünyadaki yaşamın nasıl sona ereceği ile ilgilenirler.

Mitolojilerde en genel ve sade anlatımıyla Tufan, kozmik zamanda gerçekleşir. Yeryüzünü kaplayan sular yükselerek dünya üzerinde büyük bir sele sebep olurlar. Bu yolla, dünyadaki o döneme kadar olan yaşam sona erer. Felaketten kurtulmayı başaran canlıların soyundan (kimi anlatılara göre her türden bir dişi ve bir erkek olacak şekilde) dünyada yaşam ve düzen yeniden kurulur. Eski Mezopotamya metinlerinden yola çıkacak olursak Kramer'in çalışmasında yer verdiği tablet çevirisine başvurabiliriz.

“Olağanüstü kuvvetli bütün fırtınalar bir olup saldırdı,
Tufan yeryüzünü kapladı,
Yedi gün yedi gece boyunca,
Tufan ülkeyi kasıp kavurdu,
Koca gemi azametli sulara çarpıp dururken,
Işığını yere göğe saçan utu çıktı.
Ziusudra koca geminin bir penceresini açtı
Kral Ziusudra
Utu'nun önünde yerlere kapandı,
Bir öküz kesti kral, bir koyun kesti”⁸

Asurolog Arno Poebell'in 1914 yılında tabletler üzerinden yaptığı çeviride karşılaştığımız büyük bir gemi içindeki Ziusudra figürü, göksel dinlerdeki Nuh figürünün Mezopotamya karşılığı olarak görülebilir. Metinde geçen öküz ve koyun gemide hayvanların da yer aldığına işaret etmektedir. Yine metinde geçen yedi

⁸ Samuel Noah Kramer, *Sümer Mitolojisi*, Çev: Hamide Koyukan, 173-174

sayısı, çoğu kültürde dünyanın yedi günde yaratıldığı ve/veya kıyametin yedi günde gerçekleşeceği inancıyla örtüşüyor olması bağlamında ilgi çekicidir. Metin, büyük oranda hasar görmüştür. Çevirilebilen devam bölümünde Ziusudra'nın tanrılar tarafından kutsanıp yeryüzüne nasıl indirildiği anlatılmaktadır.

Gılgamış Destanı'na ait 11. tablette geçen bölümde Utnapiştim, Gılgamış'a tufandan nasıl sağ çıktığını anlatır. Tanrı Ea, Utnapiştim'i benzer şekilde uyarır ve bir gemi inşa etmesini, gemiye her türden canlıyı almasını öğütler. Devam eden bölümde Untapiştim Gılgamış'a büyük tufanı betimlemektedir.

“... ”

Büyük Fırtına Ülkeyi bir çanak gibi parçaladı
 Bir gün karayel esip hepsini sildi süpürdü,
 Sonra birden poyraz esip ülkenin altını üstüne getirdi.
 Rüzgarlar insanların tepesinde savaş edercesine çarpıştılar.
 Kimse kimseyi göremiyordu. Ve gökten bakılınca insanlar tanınmıyordu.
 Tanrılar bile tufandan korkarak geri çekildiler...”⁹

Mezopotamya mitolojisinden hareketle, Göksel dinlere yönelecek olursak, Ziusudra ve Utnapiştim figürlerinin yerini Nuh'un aldığı görülmektedir. Nuh Eski ve Yeni Ahit'te ve aynı zamanda, Kuran'da karşılaştığımız bir figür olması açısından önemlidir. Tevrat'ta tanrı, Nuh'a ortaya çıkaracağı felaketten bahseder. Kur'an'daki Nuh anlatısı benzer şekilde tanrıtanımaz bir toplumun cezalandırılması öyküsünü aktarır. Tanrı, Nuh'a bir gemi yapmasını, yanına ailesi ve hayvanlardan birer çift almasını öğütler. Nuh, gemiyi inşa ederek tanrının yarattığı büyük felaketten kurtulur. Yeryüzündeki tüm yaşam sona erdikten sonra, Nuh'un soyundan yeni toplumların ortaya çıktığına inanılır.

⁹ Gılgamış Destanı, 11. Tablet, Çev: Muzaffer Ramazanoğlu, Kayra Keri Küpçü

4. KENT, MİMARİ VE KOZMOS

Kozmogonik mitler, uygarlıkların dünyanın oluşumuna ilişkin düşüncelerini yansıtanın ötesinde düşünsel bir kâinat sistemi inşa ederler. Bu durum, dünya ağacı ya da kozmik dağ gibi motiflerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu motifler, uygarlıkların inşa ettikleri kentlerde ve mimari yapılarda tekrar ve tekrar karşımıza çıkmaktadır.

Dünya ağacı ve kozmik dağ gibi kavramları örneklendirecek olursak; İskandinav mitolojisinde, kâinatı oluşturduğu düşünülen dokuz diyar ve bu diyarları birbirine bağlayan sistemden söz ederek başlayabiliriz. İnanişâ göre, yeryüzünü temsil eden Midgard, yeraltını temsil eden Hel ve tanrıların yaşadığı diyar olarak anlatılan Asgard bu ağacın dallarında konumlanmaktadır. Burada ilginç olan kısım, Asgard ve Hel gibi mitolojik mekanların, Yunan Mitolojindeki Olimpos ve Hades ile olan benzerlikleridir. Benzer şekilde, tanrılar, bir dağın zirvesi olarak söz edilmese de göksel bir düzlemde ikamet etmektedir. Hel, tıpkı Hades örneğinde olduğu gibi hem yeraltı dünyasının hem de buraya hükmeden tanrının ismidir. İngilizcedeki Hell (cehennem) sözcüğü etimolojik olarak bu tanrıçanın ismine dayanmaktadır. Ağacın dallarında konumlanan Jotunheim, Alfheim, Vanaheim gibi mekanlar, mitlerde sıkça yer bulan devler, elfler ya da cüceler gibi mitolojik ırkların yurdu olarak aktarılmaktadır. Yunan Mitolojisinde Titanlarla Olimposlu Tanrılar arasındaki savaşın sona ermesinin ardından, Zeus, benzer şekilde bilinen evrenin hükmünü kardeşleri Hades ve Poseidon'la paylaşmıştır. Hades yeraltına, Poseidon denizlere, Zeus ise gökyüzüne hükmetmeye başlamış, yeryüzü ise insanlara verilen tarafsız bir bölge olarak tanımlanmıştır. Orta Asya halklarında ağaçtan türeme ve hayat ağacı motifleri yine oldukça yaygındır. Ağaç, mitlerde zaman zaman insanın türeyişiyle ilgili bir motif olarak karşımıza çıkar. Eski Türklerde, kötü ruhların ağaçların içine saklandığı ve yıldırım tanrısının bu kötü ruhları yok etmek için ağaçlara yıldırım düşürdüğü inancı yaygındır. Kayın ağacı kutsaldır ve şamanik ritüellerde önemli bir yer edinmektedir.

Mitolojilerde, evrenin, bir merkezin etrafında genişleyerek oluştuğu düşüncesi oldukça yaygındır. Bu merkez düşüncesinin temelindeki olgu, ağaç motifinin yanı sıra Antik Mısır, Yunan ve hatta Uzak Doğu inanışlarında karşılaştığımız *Kozmik Yumurta* ya da yine sıkça karşılaşılan *Kozmik Dağ* motifi olarak aktarılabilmektedir. Kozmik Yumurta düşüncesini içeren mitler, uygarlık ve kültürlerin anlatıları içinde farklılıklar gösteriyor olsa da bu mitlerin en yaygın ortak özelliği, varoluşun kozmik yumurtanın çatlamasıyla ortaya çıktığı düşüncesidir. Kozmik Yumurta daha önce bahsettiğimiz Antik Yunan örneklerinde olduğu gibi yumurtadan göksel kadim varlıkların ya da Uzak Doğu’da anlatıldığı haliyle Yin ve Yang gibi düalist kavramların ortaya çıktığı ilksel tekillik halinin bir sembolüdür. Bu durum, yine yer ve göğün ayrılması, kaosun kozmosa dönüşümü gibi motiflerle ilişkilendirilerek örnekler çoğaltılabilir.

Kaosun kozmosa dönüşümü, merkez sembolizmi ve kozmik dağ gibi motifleri kavrayabilmek adına Mircea Eliade’nin *Ebedi Dönüş Miti* ve *Dinler Tarihine Giriş* isimli çalışmalarından faydalanabiliriz. Araştırmalarında Eliade en sade anlatımıyla, yeryüzündeki vahşi bölgelerin kaosu, işlenmiş alanların ise kozmosu temsil ettiğinin üzerinde durur. Eliade’e göre, uygarlığın vahşi topraklara yayılmasıyla, aslında kaos kozmosa dönüştürülmüş ve yaratılış süreci ayin temelinde yinelenmiş olur. Bu çıkarım bizi, doğrudan, pagan inanışlardaki tanrı-ata düşüncesi ve günlük eylemlerin kozmik zamanda gerçekleşen olayların birer yansıması olduğu inancına ulaştırıyor.

Bu düşünce inanç sistemleri içerisinde yalnızca zamansal değil, aynı şekilde mekânsal bir tekrar halini de ifade etmektedir. Bu sebeple yeryüzündeki fiziksel düzenin, gökyüzündeki “kutsal” yapının bir yansıması olduğu düşüncesine, mitolojilerde sıklıkla rastlıyoruz. Buradan yola çıkarak, pagan kültürlerin pek çoğunda, gökyüzü üzerinden yapılan gözlemlerin hem büyüsel ritüellerde hem de mimari ve şehir planlama gibi konularda önemli rol oynar hale geldiğini söyleyebiliriz.

“Oysa sizler Siyon dağına, yaşayan Tanrı'nın kenti olan göksel Kudüs'e, bir bayram şenliği içinde on binlerce meleğe, adları göklerde yazılmış ilk doğanların topluluğuna yaklaştınız...”¹⁰

İncil’de geçen bu bölümde, Tanrı’nın kenti olarak sözü edilen Göksel Kudüs kavramına rastlıyoruz. Göksel Kudüs’ün, bahsettiğimiz kozmik yansıma olgusunun iyi bir örneği olduğunu söyleyebiliriz. İslam inancında, peygamberin gökyüzündeki tanrının yanına Kudüs üzerinden ulaştığı düşüncesi yine ilgi çekicidir. Yeryüzü ve gökyüzündeki birbirinin yansıması olan bu yapıların, kutsal olanla dünyevi olan arasında bir bağ oluşturduğuna inanılmaktadır. (Resim 4.1)

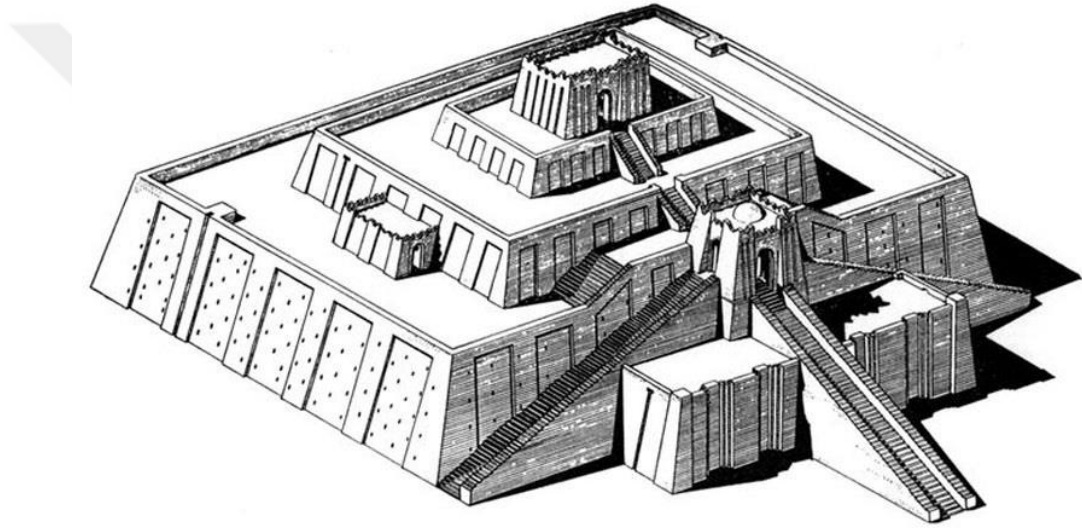

Resim 4.1 Wenceslaus Hollar, *Prospect of Jerusalem, Gravür, 1660 Metropolitan Müzesi*

Kozmik Dağ kavramının yine Kudüs örneğinde olduğu gibi tanrısal düzlemle kurulacak bağ için bir araç olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Kutsal Dağ kültürünün neredeyse her uygarlıkta farklı şekillerde örneklerine rastlıyoruz. Olimpos Dağı, bu duruma verilebilecek en bilinen örneklerden biridir. Dünyanın merkezi düşüncesi bağlamında *Axis Mundi* (yer eksenini) ile ilişkilendirilmektedir. İnsanın doğada gözlemlediği, yeryüzünden çıkarak göğe ulaşan ağaç ve dağ gibi yapılara, bu tip anlamlar yüklemesinin temelinde, gökyüzünün kutsal atfedilmesi sebebiyle ortaya çıkan bir düşünce olduğunu öne sürebiliriz.

¹⁰ Yeni Ahit, İbraniler, 12: 22-24

Göğe ya da tanrıya ulaşma fikri mimari yapıların, özellikle tapınak yapılarının tasarımında önemli bir unsur haline gelmektedir. Tapınakların birer *mikrokozmos* temsili olduğunu söylemek pek çok açıdan mümkündür. Çeşitli mimari yapılar üzerinden, yapı ve kozmos ilişkisini Eski Mezopotamya uygarlıkları tarafından inşa edilmiş Zigguratlar ile örneklendirebiliriz. Sözcük, dilimize Fransızca'dan geçmiştir ve köken olarak Akatça zirve anlamına gelen *ziqquratu* sözcüğüne dayanmaktadır. Zigguratlar bahsettiğimiz kozmik dağ kavramının mimari yapı tasarımlarına yansımış şüphesiz en iyi örneklerinden biridir. (Resim 4.2)

Resim 4.2 Ur Ziggurati'nin resmedildiği mimari illüstrasyon

Örnekteki illüstrasyonda gördüğümüz gibi bu yapılar, merkezde, yapının zirvesinde konumlanan bir tapınak bölümü, yerden tapınağa yükselen rampa ya da merdivenler, teraslar ve yalnızca rahiplerin girebildiği odalardan oluşmaktaydı. Ur tapınağı, bilinen en eski ziggurat olma özelliğini taşımakta ve erken bronz çağı sürecinde inşa edildiği düşünülmektedir. Babil devrinde inşa edilen Marduk Ziggurati'nin benzer biçimde yapılmış bilinen en büyük tapınak olduğu ve İncil'de sözü edilen Babil Kulesi mitine ilham verdiği düşünülmektedir. İncil'de aktarılan haliyle bu mite bakacak olursak, bir mimari yapının, tanrının evi olarak kutsallaştırılmasının ötesinde, bu yapı üzerinden tanrı ya da tanrıların onunla boy ölçüşen kibirli bir toplumu nasıl cezalandırdığını aktaran didaktik bir öyküyle karşılaştığımızı söyleyebiliriz.

“...Rab insanların yaptığı kentle kuleyi görmek için aşağıya indi. “Tek bir halk olup aynı dili konuşarak bunu yapmaya başladıklarına göre, düşündüklerini gerçekleştirecek, hiçbir engel tanımayacaklar” dedi, “Gelin, aşağı inip dillerini karıştıralım ki, birbirlerini anlamasınlar...”¹¹

Eski Ahit’te anlatılan öyküde, tanrıyla boy ölçüşmeye kalkan insanlığı, tanrının onların konuştuğu dilleri birbirinden ayırarak cezalandırması aktarılmaktadır. Farklı bir açıdan bakacak olursak bu öykü, mitosun işlevini tamamladığı ilginç bir örnektir. Geleneksel olarak kutsal, olana saygı duyulmasını öğütüyor olmasının dışında, inanişe göre tek bir kaynaktan yaratıldığı düşünülen insanlığın nasıl farklı dillerde konuşuyor olduğunu teolojik olarak açıklayan bir öneri sunmaktadır. Mezopotamya kökenli bu öyküde anlatılan yapı, sanat tarihinde çok sık çalışılmış mitolojik konulardan biridir. Bunun yanı sıra gerçekte kulenin Sümerliler tarafından günümüzden yaklaşık 5000 yıl önce inşa edildiği düşünülmektedir. (Resim 4.3)

Resim 4.3 Hendrik van Cleve III, *The Building of the Tower of Babel*, 16. Yy

¹¹ Eski Ahit, Yaratılış 11: 5, 7

MÖ 3.Binyılın ortalarından itibaren Mısır'da mezar yapıları olarak inşa edilmeye başlayan piramitler, yine dağ ve göğe ulaşma sembolizmini devam ettirmektedirler. Piramitler, Eski Mısır'ın ölümden sonra yaşam inancına paralel olarak firavunun ihtiyaçlarını karşılayacak kompleks yapılar olarak tasarlanmışlardır. Bu anlamda bilinen en eski örnek, üçüncü hanedan soyundan firavun Coser'in mezarı olarak, efsanevi mimar İmhotep tarafından yapıldığı düşünölen Sakkara Piramidi'dir. (Resim 4.4) Basamak Piramidi olarak adlandırılan bu yapı tipi daha sonra Mısır'da mimari bir gelenek haline gelecek bu formda inşa edilmiş mezarların ilk örneği olmasının yanı sıra basamak katlı tasarımı açısından Mezopotamya'da inşa edilen tapınaklarla biçimsel benzerlikler taşımaktadır.

Charles Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma* isimli çalışmasında piramitlerin tarihçeleri ve tasarımlarıyla ilgili iki ilgi çekici noktanın üzerinde durur. Bunlardan ilki, Memfis bölgesinde inşa edilen bu piramidin mimarı İmhotep'in daha sonra Memfis kozmogonisinde ilk yaratıcı tanrı olarak sözü edilen zanaatkar tanrı Ptah'ın oğlu olarak ilahlaştırılmasıdır. George Hart, *Mısır Mitleri* isimli çalışmasında MÖ 2. Binyılın ortalarından itibaren, Memfisli Ptah'ın, Tatenen kültüyle birleştirildiğinin üzerinde durur. Tatenen'in, Nu (Kozmik Su)'dan doğan yeryüzü ile ilişkili bir tanrı olmasının yanı sıra, kimi görüşlere göre ismi *yükselen kara parçası* (Kozmik Dağ) anlamına gelmektedir. Bu bilgiler doğrultusuna açıkça söyleyebiliriz ki; Mısır piramitleri, İmhotep, Ptah-Tatenen gibi yaratıcı figürlerle ilişkilendirilmiş, kozmik dağ kültürünün form bulduğu konumuz açısından önemli mimari örneklerdir.

Freeman'ın çalışmasında değindiği piramitlerle ilgili ikinci ilgi çekici nokta ise, piramitlerin hem mimari tasarım hem de işlev açısından gökyüzü ile bağ kurduğu düşüncesidir. Freeman bu durumu, piramitlerden çıkarılan metinler üzerinden temellendirerek, çalışmasında kitabeler üzerinden yapılan şu çeviriye yer vermektedir. "Üzerinden cennete tırmanabilsin diye önüne bir merdiven serildi." ¹²

¹² Charles Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma*, Çev: Suat Kemal Angı, 30-37

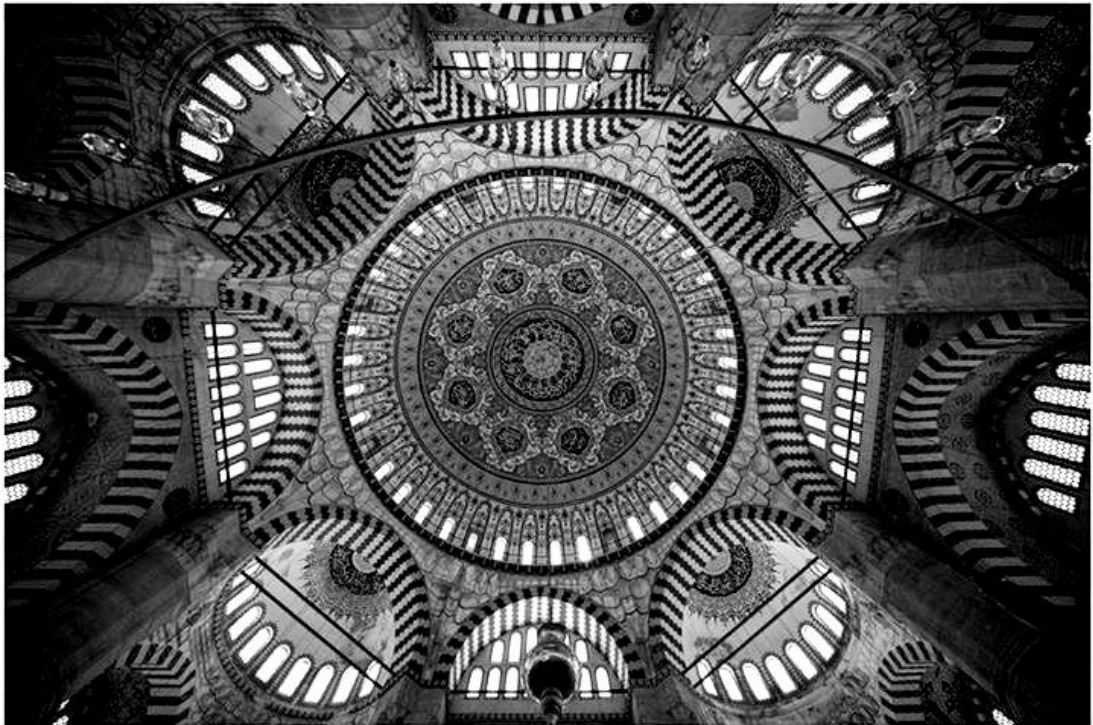

Resim 4.4 Sakkara Piramidi Memfis Mısır

Piramitlerin, dünya ve gökyüzünü bağlayan birer araç olarak görülmesinin ötesinde, gökyüzü ile kurdukları ilişki kimi görüşlere göre daha ilginç noktalara işaret etmektedir. Örneklendirmek gerekirse, Büyük Gize Piramitlerinin konumları, Orion takımyıldızında yer alan Alnilam, Alnitak ve Mintaka yıldızlarının, kendi yıldız sistemleri içerisindeki konumlarından yapılan gözlemler üzerinden belirlenmiştir. Bu planlama şüphesiz, daha önce söz ettiğimiz yeryüzündeki düzenin, kutsal gökyüzünün bir izdüşümünü oluşturduğu düşüncesini örneklendirmektedir.

Ziggurat ve Piramitlere benzer şekilde, tapınak ya da mezarlar gibi dini işlevi olan yapıların tasarımında kullanılan geometrik biçimlerin farklı sembolik anlamlar taşıdığını söyleyebiliriz. İslam mimarisine sonradan dahil olan kubbe formunu bir gökyüzü temsili olarak görmek pek çok açıdan mümkündür. (Resim 4.5) Türkçe 'de *kubbe* sözcüğü hem gökyüzünü hem de söz konusu mimari biçimi ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Minare formu, sembolik olarak daha önce bahsettiğimiz

kozmetik dağ kùltü ile pek çok açıdan paralellik gösterir. Minareler de dini mimaride sıkça karşılaştığımız, yeryüzü ve gökyüzünü yani dünyevi ve kutsal olanı birbirine bağlayan yapı özelliğini sürdürmektedirler. Bu yapılar, biçimsel özelliklerinin yanı sıra işlevsel olarak da insanları ibadete çağırma amacıyla kullanılıyor olmaları açısından tanrı ve insanlar arasında kurulacağı düşünülen kutsal bağı sembolize etmektedirler.

Resim 4.5 Selimiye Cami Kubbesi, Mimar Sinan, 1574, Edirne Türkiye

Görüyoruz ki, kozmogonik mitler söz konusu olduğu zaman, mekân önemli bir kavram haline gelmektedir, çünkü; uzay ya da kozmosun kendisi mekan olgusunun bir anlamda arketipidir. Yapı tasarımları konusunda da bu, durum pagan uygarlıklar için belirleyici olmuş olmalıdır. Farklı pek çok örnek üzerinden söyleyebiliriz ki; uygarlıklar inançları doğrultusunda, mekânı doğrudan bir *mikrokozmos* olarak düşünmüşler ya da tanrısal düzleme ulaşma aracı olarak nitelendirmişlerdir.

5. KOZMİK CANAVARLAR

Dünya mitoslarının en belirgin ortak özelliklerinden biri, istisnasız her kültürün kendi fantastik canlılarını yaratmış olmasıdır. Bazen çeşitli hayvanların fiziksel özellikleri bir araya getirilerek oluşturulmuşlar ve zaman içerisinde yeniden form almışlardır. Bazense doğrudan belirli bir hayvanla ilişkilendirilmişlerdir.

Kozmosla olan ilişkileri çeşitlidir. Doğu ejderhasında (Resim 5.1) olduğu gibi gökyüzü ve su ile ilişkilendirilen ve tamamen iyicil ya da kötücül olmayan tanrısal varlıklar olarak karşımıza çıkabilmektedirler. İskandinav Mitolojisinde gördüğümüz kurt Fenrir gibi dünyanın sonunu getirecek bir süreçle ilişkilendirilebilirler. Doğrudan yeryüzü ve kozmosla fiziksel bağ içerisinde bulunabilirler veya kozmosun taşıyıcısı ya da gözcüsü gibi görevler üstlenebilirler. Pek çok kültürde tanrıların çeşitli hayvan veya fantastik yaratığın biçimine girebildiği düşünülmektedir. Örneklendirecek olursak Mısır yazı ve sanatında tanrıların çoğunlukla sembolize edildiği canlının suretinde resmedildiğini söylemek mümkündür. Yunan mitleri sıklıkla hayvanlarının ve fantastik canlıların kökenlerini açıklayan öyküler aktarmaktadır. Sümerlerde yaratıcı görev üstlenen tanrılardan Tiamat pek çok sanat eserinde bir canavar formunda resmedilmiştir.

Resim 5.1 Chen Rong, *Nine Dragons (Detay)*, 1244, Boston Güzel Sanatlar Müzesi ABD

5.1 Ejderha ve Yılan

Ejderha, pek çok kültürde karşılaştığımız ortak bir figür olması açısından önemlidir. Mitoslar, ejderha gibi fantastik canlıları farklı hayvanların uzuvlarına sahip melez varlıklar olarak aktarmaktadır. Dünya mitolojisinde yarı insan, yarı hayvan formunda aktarılan tanrı ve kahramanlarla yine sıkça karşılaşırız.

Uzakdoğu kültürleri içerisinde ejderha motifini inceleyerek başlayacak olursak; Çin ejderhası batı ejderinin aksine, temelde su ve gökyüzü ile ilişkilendirilen kutsal bir canlıydı. Gök gürültüsü, bulutlar ve yağmurun tanrısı olarak görülmekteydi. Bu yolla anlatılarda mevsimsel değişimler yine ejderhaların davranışlarıyla açıklanabiliyordu. Donald A. Mackenzie'nin *Çin ve Japon Mitolojisi* isimli çalışmasına başvurarak, ejderhanın doğu kültüründe iklimsel olaylarda nasıl bir rol oynadığını kavrayabiliriz. Mackenzie, Çin'de kışın ejderhaların yer altında saklandığına ve baharın gelmesiyle birlikte gökyüzüne yükselerek kendi aralarında savaşıma başladığına inanıldığını belirtmektedir. Buradan yola çıkarak Uzak Doğu'da gök gürültüsü ve fırtınaların ejderha ile ilişkilendirildiği sonucuna varabiliriz. Bu aktarım aynı zamanda ejderhanın hem yeraltıyla hem de gökyüzüyle yani sembolik olarak toprak ve havayla bağdaştırıldığına işaret etmektedir. Ateş üfleme motifi ve bir su tanrısı olarak görülmesi açısından baktığımızda da su ve ateş kavramlarıyla bir bağa sahip olduğunu söylemek aynı şekilde mümkündür. Buradan yola çıkarak ejderha figürünün çeşitli ilksel elementlerle ilişkili olduğunu söyleyebilir ve *element*, *arkhe* gibi kavramları kozmogoni başlığı altında ele alabiliriz.

Element en sade tanımıyla varlığı bir araya getiren ilksel maddeyi ifade etmek amacıyla kullanılır. Farklı kültürler doğada deneyimledikleri farklı olguları *element* olarak nitelendirmişlerdir. Örneklendirmek gerekirse antik Çin felsefesine göre varlık odun, ateş, toprak, metal ve su *elementlerinin* bir aradalıklarından oluşmaktadır. *Elementler*, simya ve okültizm gibi uğraşlarda önemli yer edinebilmektedirler. Günümüz bilim terminolojisinde *element* sözcüğü, aynı atomlardan oluşan maddeleri

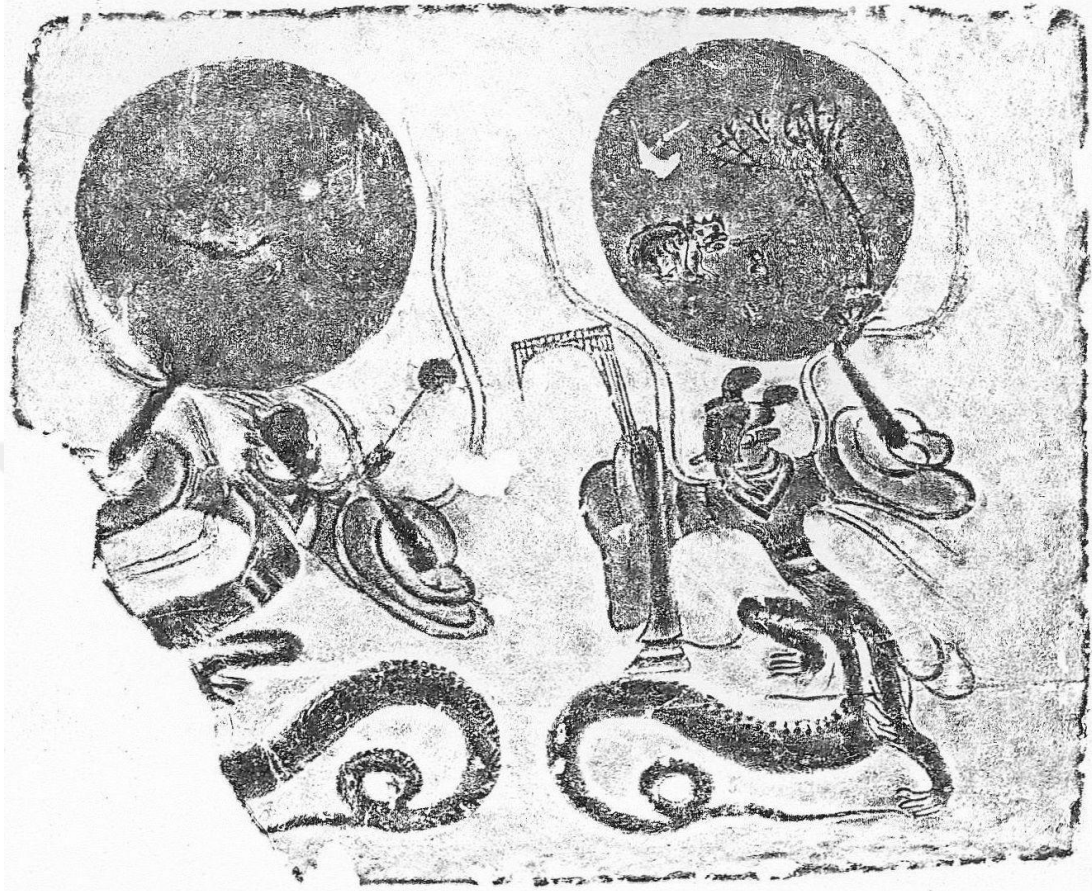

tanımlamak için kullanılmaktadır. *Arkhe* ise, Yunan doğa felsefesiyle ilgili bir kavram olarak maddeyi oluşturan ilksel olgu olarak görülebilir. Elementten farklı olarak *arkhe* somut bir kavram olmak zorunluluğunda değildir. Örneğin Thales'e göre *arkhe* su, Anaksimenes'e göre hava, Aneksimendros'a göre ise soyut bir kavram olan *Aperion*'dur. Burada ilginç olan ve asıl üzerinde durulmak istenen nokta, mitos ve felsefenin ortaya koyduğu verilerin, antik kültürlerde birtakım paralellikler gösterebildiğidir. Doğadaki kimi olgular, kozmogoniler içerisinde farklı tezahürlerle kendilerine yer bulabilmektedirler. Bir kavram olarak su, kozmogonik mitlerde Nu, Tiamat ya da Ejderha olarak sembolize edilebilmektedir. Bu durumu Jung'un *Kolektif Bilinçdışı* kavramı üzerinden okumak mümkündür. Kavramı başlık çerçevesinde açıklayabilmek adına ejderha kavramıyla çokça ilgilenmiş bir yazarın 1976 yılında kaleme aldığı *Bilimkurguda Mit ve Arketip* başlıklı yazısındaki şu ifadeye başvurulabilir.

“Tüm büyük psikologlar arasında, Jung bu süreci en iyi açıklayandır; Vurguladığı soyutlanmış bir “id” değil, bir “kolektif bilinçdışı”dır. Jung bilincin dar, pırl pırl aydınlatılmış alanının dışında yatan zihin/gövde alanının hepimizde büyük ölçüde aynı olması gerektiğini söyler bize.”¹³

Çin kökenli bir mitte sözü edilen, Fuxi ve Nuwa (Resim 5.1.1) adında, yarı insan yarı ejder (ya da yılan) biçiminde kardeş tanrılar üzerinden kozmogonik mitlerde yer alan ejderha olgusuna geri dönecek olursak, bu kardeş tanrıların kuyruklarından birbirlerine bağlı oldukları, insanın yaratılması ve tufanın engellenmesinde rol oynadıkları düşünülmektedir. Ejderhanın, uzak doğululara göre su ile ilişkilendirilmesi de düşünüldüğünde daha önce bahsettiğimiz kozmik suyla temsil edilen ilksel yaratıcı dişi ve erkek tanrı figürlerine olan benzerliği ilgi çekicidir.

¹³ Ursula K. Le Guin, Kadınlar Rüyalarda Ejderhalar, Çev: Bülent Somay , 89

Resim 5.1.1 Fuxi ve Nuwa, taş rölyef, MÖ 206 – MS 220, Çin

Uygur devri Türk mitolojisinde ejder, benzer şekilde su ve bereket gibi kavramlarla ilişkilendirilmiştir. Yine Çin'de olduğu gibi hayvan takvimlerinde yer almıştır. Fuxi ve Nuwa anlatılarına benzer şekilde, ejder hanlarından söz edilmekte ve kimi mitoslarda aktarılan haliyle gök çarkını bir çift ejderin çevirdiği düşünülmektedir.

Ejderha, her şartta, su ile olduğu kadar ateş kavramıyla da ilişkilendirilmiştir. Ağzından ateş püskürtmesi motifi daha çok batı mitoloji ve edebiyatında olmak kaydıyla neredeyse her kültürde karşımıza çıkmaktadır. Batı'da ejderhanın hazine bekçisi olarak anlatıldığı öyküler muhtemelen İskandinav mitolojisinde karşılaştığımız kötücül ejderha figürü Fafnir'e dayanmaktadır. Efsanevi kahraman Sigurd tarafından öldürülen Fafnir'in öyküsü, ünlü fantastik edebiyat yazarı

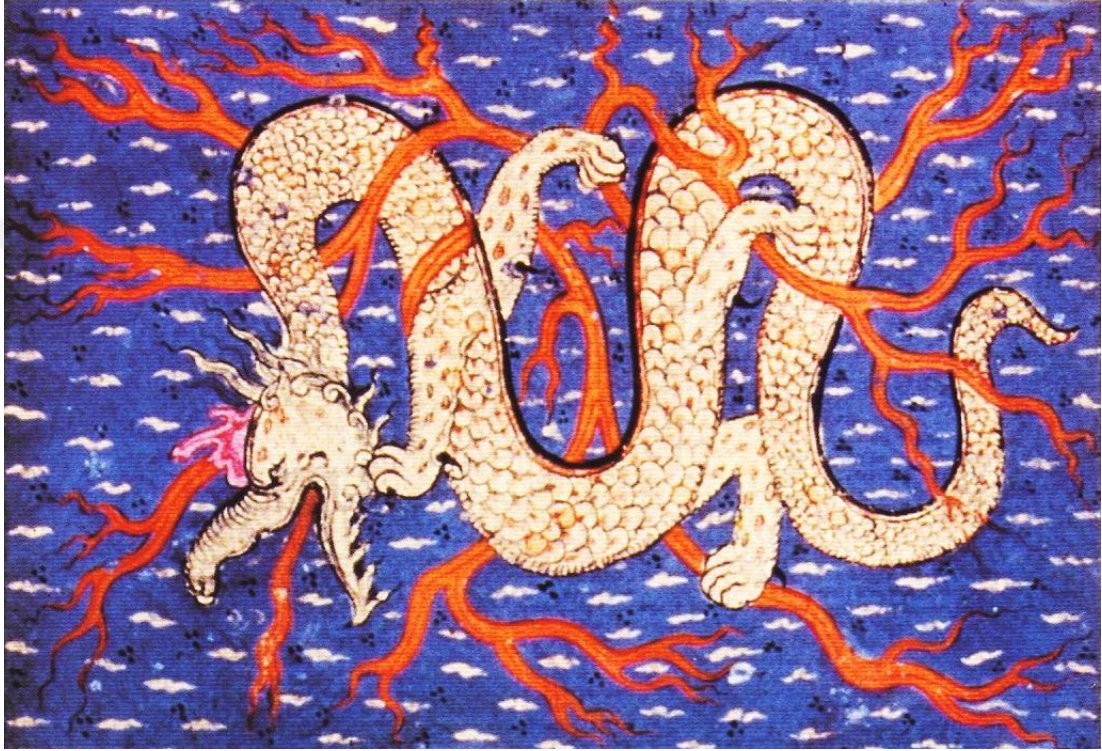
J.R.R. Tolkien'e ilham vermiş olmalıdır. Tolkien'in ardından yazılan pek çok fantastik eserde, ejderhalar, Fafnir'e atfedilen özellikleri taşımaya devam etmiştir. (Resim 5.1.2) J.R.R. Tolkien kozmogoni açısından ele alındığında oldukça önemli bir figür haline gelmektedir. Tolkien, fantastik edebiyata mitolojinin yeniden yaratımını (*mitopoeia*) dahil ederek, yarattığı evreni kendi kozmogonisi çerçevesinde tasarlamıştır. Bu durum ardından gelecek pek çok yazara ilham vermiş ve bugün kullanılan haliyle *Yüksek Fantezi* (ya da Epik Fantezi) türünün ortaya çıkmasına önayak olmuştur. Kısaca bahsetmek gerekirse, Orta Dünya kozmogonisi ilk yaratıcı güç olan Eru Iluvatar'a dayanır. Tolkien'in inançlı bir Katolik olduğu bilinmektedir. Orta Dünya kozmogonisini Katolik inancına benzer şekilde ilksel yaratıcı bir figürle açıklar.

Resim 5.1.2 J.R.R. Tolkien *Conversation with Smaug*, Detay 1937

İslam mitolojisinde ejderha anlatıları, batı ejderine benzer şekilde kötücül bir özellik kazanmıştır. Metin And, Adem ile Havva'nın cennetten kovuluşunun anlatıldığı bölümlerde, şeytanın, kimi destanlarda yılan biçiminde, kimindeyse

ejderha biçiminde aktarıldığının üzerinde durur. And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası* isimli çalışmasında, 13-16. Yy'ler arasında yazılmış pek çok eserden örnekle, İslam kültüründeki ejderha figürünü incelemiştir. Bu örneklerin neredeyse tamamında ejderha kötücül bir figür olarak aktarılmaktadır. (Resim 5.1.3)

Resim 5.1.3 Ejderha Takımyıldızı (Acaibü'l Mahlukat)

Metin And'ın çalışmasında, İslam mitolojisi üzerinden örneklendirdiği gibi, dünya mitolojisinde yılan ve ejderha figürleri birbirlerinin yerine geçebilmektedir. Daha çok yılan formunda karşımıza çıkan örneklere bakacak olursak, Eski Mısır inanışlarında sözü edilen *Apophis* isimli canavar, kozmosla yakından ilişkilidir. İnanışa göre, Apophis (Apep) güneş tanrı Ra'yı gece boyunca takip eder. Yakaladığında onu sokar ve Ra ölürek yer altına iner. Sabah olduğunda tekrar dirilir ve güneş yeniden doğar.

Eski Mısır'da, coğrafya ve zaman gibi olgular mitlerin değişiklik göstermesi anlamında önemlidir. Farklı bölgelerde farklı tanrıların önem kazandığını, mitlere konu olan figürlerin zamanın etkisiyle değiştiğini söyleyebiliriz. Eski krallık mitoslarında, Heliopolis, Hermopolis, Teb ve Memfis bölgelerinde kozmogonik

mitler değişiklik gösterse de Güneş Tanrı, Kozmik Okyanus gibi konseptlerin çoğu zaman ortak olduğunu düşünebiliriz.

Bu kötücül kozmik yılan anlatısının bir benzerine yine İskandinav mitolojisinde rastlıyoruz. Jotunheim (mitolojide buz devlerinin diyarı) kökenli yarı iblis yarı tanrı figürü Loki'nin çocuklarından olan dünya yılanı Jörmungandr, Odin tarafından denizin derinliklerine hapsedilir. İnanışa göre, yılan öyle güçlüdür ki hareket ettikçe yeryüzünde sel ve depremler meydana gelmekte, bir anlamda yılanın dünyayı dengede tuttuğu düşünölmektedir. Jörmungandr ile ilgili anlatıların devamı dünyanın sonu ile ilgilidir. Vikinglerin *Ragnarok* inancına göre dünyanın sonu geldiğinde Jörmungandr, hapsediğu yerden çıkarak savaş tanrısı Thor ile karşılaşacak ve bu müsabaka birbirlerini öldürmeleri ile sonuçlanacaktır.

5.2 Kuşlar ve Taşıyıcılar

Tıpkı ejderha gibi, Anka ve benzeri mitolojik kuşlar da farklı isimler ve özelliklerle pek çok kültürde karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak, Anka kuşunun uzun bir ömür yaşadıktan sonra alev alarak yaşamına son verdiği, ardından küllerinden yeniden doğduğu düşünölmektedir.

Eski Mısır'da, Heliopolis'in güneş tanrısı Atum, pek çok yerde Anka Kuşu (Bennu) olarak tasvir edilmektedir. Bennu'nun pek çok açıdan güneş ve güneş tanrı düşüncesiyle ilişkilendirilmiş olması muhtemelen yeniden doğuşu sembolize ediyor olmasından kaynaklanmaktadır. Orta ve geç krallık dönemlerinde güneş tanrı figürünün yaşadığı değişimlerle birlikte, güneş tanrının her gün ölüp dirilmesi düşüncesiyle beslenerek aynı zamanda Ra ile ilişkilendirilmiştir. Bunlara ek olarak, Ra ve Horus Mısır yazı ve sanatında şahin başlı figürler olarak resmedilirler.¹⁴

(Resim 5.2.1)

¹⁴ Bugün Heliopolis ya da Hermopolis şeklinde isimlendirilen Eski Mısır yerleşimleri, bu isimleri MÖ 4. Yy'de Büyük İskender'in, Mısır'ı fethetmesinin ardından edinmişlerdir. Yunanlılar, İunu Kentine *Güneşin Şehri* anlamına gelen Heliopolis, Mısır Bilgelik tanrısı Thoth'un kült merkezine de Thoth'u kendi tanrıları Hermes'e benzeterek Hermopolis isimlerini vermişlerdir.

Resim 5.2.1 Şahin Başlı Horus Heykeli MÖ 664-332 Mısır, Metropolitan Müzesi

Mısır Mitolojisinde Bennu, kozmik okyanusun üzerinde uçar ve konacak bir yer bulduğunda (kozmetik dağ) yaratılışı başlatır. Bu kozmogonik yapının bir benzerine ilginç bir şekilde Uzak Doğu’da da rastlamaktayız. Japonların yerleşmesinden önce bölgede yaşayan yerli halk olan Ainulara ait bu öyküye, Barbara C. Sproul *Yaratılış Mitleri* isimli çalışmasında yer vermiştir. Ainulara ait mitin aktardığına göre, başlangıçta yalnızca çamurlu su vardır. Gökyüzünde yaşayan tanrı bir kuyruksallayan kuşu yaratır ve onu dünyayı yaratması için aşağı gönderir. Kuş kanat çırparak ve ayaklarıyla sulu çamuru ezerek, Ainu adalarını yaratır.

Ainu halkının aktardığı bu kozmogonik yapı daha önce sözünü ettiğimiz, biçimsiz kaos, kozmik su ve son olarak da Mısır mitolojisindeki Anka kuşu (Bennu) motifiyle pek çok paralellik taşımaktadır.

Çeşitli hayvanların yeryüzünün taşıyıcısı olarak aktarıldığı mitoslara bakacak olduğumuzda da yine Anka kuşuna rastlamaktayız. Yaşar Çoruhlu; Orhun yazıtlarında karşılaştığımız kaplumbağa biçimli kaidelerin, kompozisyonların üstünde yer alan Anka kuşu (Tuğrul) figürleri ile birer evren şemasını ifade ettiklerini belirtir. (Resim 5.2.2) Kaplumbağa, özellikle Türk mitolojisinde kozmosla ilgili önemli hayvanlardan biridir. Orta Asya anlatıları içerisinde dünyayı dev bir kaplumbağanın taşıdığı düşüncesi yaygındır.

Resim 5.2.2 Bugut Abidesi, Göktürk Devri

Mitolojilerde karşılaştığımız, kozmosu taşıyan ya da dengede tutan hayvan ya da canavar figürlerinin yerini kimi kültürlerde tanrıların aldığını söyleyebiliriz. En bilinen örnek Atlas, Yunan Mitolojisinde, gökleri sırtında taşıdığı düşünülen, Titanlar soyundan tanrısal bir varlıktır. Olimposlu tanrılar ve Titanlar arasındaki savaşta Titanlar'ın safında yer almış ve savaşta liderlik etmiştir. Olimpos soyluların savaşı kazanmasının ardından, Zeus tarafından gökleri omuzları üzerinde taşımaya mahkum edildiğine inanılmaktadır.

Boğa takımyıldızında yer alan Ülker (Pervin) yıldız kümesinden Yunan mitolojisinde Atlas'ın kızları olarak söz edilmektedir. Aynı zamanda bir astronom olan Ömer Hayyam örnekte göreceğimiz rubaide, Ülker yıldız kümesinden de bahsederek, yeryüzünü bir öküzün boynuzlarının taşıdığı inancını hicve almaktadır.

“Gökte bir öküz varmış, adı Pervin;
Bir öküz de altındaymış yerin.
Sen asıl iki öküz arasında
Tepişmesine bak şu eşeklerin!”¹⁵

---

¹⁵ Ömer Hayyam, Dörtlükler, Çev: Sabahattin Eyüboğlu

6. GÖK CİSİMLERİ

Kozmosla ilgili mitlerde, gök cisimleri doğrudan yaratıcı süreçte rol üstlenebilir ya da tanrılarla özdeşleştirilebilirler. Gökyüzü, çoğu kültürde yaratıcı sürecin bir haritasını ortaya çıkarır. Pek çok uygarlık, gökyüzü ve yeryüzü arasında kozmik bağlar olduğunu düşünmüş, takvimlerini, gök cisimlerini referans alarak kurgulamıştır. Arkeolojik araştırmalar tarih öncesi döneme ait ilkel astronomik bulgular ortaya çıkarsa da bilinen en eski astronomik araştırmalarla, MÖ 5.Binyılda Güney Amerika'da ve 4.Binyılda Mezopotamya'da karşılaştığımızı söyleyebiliriz.

6.1 Güneş ve Ay

Heliopolis kenti yaratılış mitine göre, Kozmik Okyanus Nu'dan güneş tanrı Atum (Ra) ortaya çıkar. Atum daha sonra kendi varlığından Şu ve Tefnut'u yaratır. Şu ve Tefnut'un birleşmesinden, Geb (yeryüzü) ve Nut (gökyüzü) doğar. Ortaya çıkan bu ilk tanrısal varlıklar doğadaki hava, nem, yer ve gök gibi olguları temsil etmeleri bağlamında kozmosla ilişkilidir.

İnanışa göre, Geb ve Nut'un birleşmesinden Osiris, İsis, Set ve Neftis doğar. Heliopolis kökenli bu teogonik sisteme *Ennead* adı verilir. Eski Mısır'da tanrı kral inancı var olduğu için, firavunların, tanrıların soyundan geldiği düşünülmektedir. Osiris, Geb ve Nut'tan doğan kardeşlerin en büyüğüdür dolayısıyla iktidar hakkı Osiris'e aittir. Orta krallık döneminde Osiris'in Seth tarafından öldürülene kadar Mısır'ı yönettiğine inanılmaktadır. Ölümünden sonra Seth ve Horus arasında bir iktidar savaşının ortaya çıktığına ve sonucunda Horus'un galip gelerek kral olduğuna inanılır. Dolayısıyla Horus aynı zamanda firavunun sembolüdür. Bu yolla firavun ve güneş tanrı arasında bağ kurulmaktadır.

Daha önce belirttiğimiz gibi Eski Mısır inançları coğrafya ve zaman etkisiyle form değiştirmektedirler. Başka bir bölgeye hâkim teogonik yapıya bakacak olursak; Hermopolis mitinde temelde sekiz tanrı yer almaktadır. Bu teogonik sisteme *Ogdoad*

adı verilir. Bir erkek bir kadın olmak üzere dört çiftten oluşan tanrı grubu aynı zamanda ilksel kozmogonik varlıkları temsil ederler. Farklı görüşlere göre Atum'un (güneş) bu varlıkların çarpışmasıyla ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu sekiz tanrı arasından sıyrılan Amon'dan Yeni Krallık dönemi Teb kaynaklı metinlerde, tüm evrenin yaratıcısı olarak söz edilmektedir. Orta Krallık döneminde Heliopolis'te Amon kültü Ra ile birleştirilecektir. Tanrı figürleri zaman içinde değişse de Güneş tanrı düşüncesinin daima ön planda olduğunu söyleyebiliriz.

Belirli bir tanrının güneşi temsil edecek şekilde gökyüzünde yolculuk yaptığı mitlerin benzerine, muhtemelen Mısır ve Yunan uygarlıklarının etkileşimi sebebiyle Yunan metinlerinde de rastlıyoruz. Yunan mitolojisinde, ilk tanrısal varlıklar olan Titanlardan Hyperion ve Theia'nın çocukları Helios ve Selene, güneş ve ay ile ilişkilendirilmektedir. Bu ilişkinin bir benzerine Apollon ve Artemis ile ilgili mitlerde de rastlıyoruz. Antik Yunan'da, Eski Mısır mitlerine benzer şekilde, Helios'un her gün gökyüzünde, altından arabasının üzerinde yol aldığına inanılmaktaydı. Antik Yunan şairi İzmirli Mimnermus'us *Nanno* şiiri Helios'un özelliklerini aktarmaktadır.

“Helios is doomed to labour every day;
And rest there never is for him
Or for his horses, when rose-fingered Eos
Leaves ocean and to heaven ascends.
For through the waves his koved bed beareth him,
Hollow and formed of precious dold
By Hephaestos' hand, and winged; the water's top
Along, it bears sleeping god,
From the Hesperides' to the Aethiops' land,
Where stand his horses and swift car
Until the air-born Eos goeth forth:
Then Helios mounts another car.”¹⁶

¹⁶ Thomas Keightley, *The Mythology of Ancient Greece and Italy*, 1831, 54

Kabaca Türkçeleştirecek olursak; şiirde, Helios'un her gün şafak vakti gökyüzüne yükselmeye mahkum olduğu belirtilmektedir. Zanaatkar tanrı Hephaistos'un yaptığı kanatlı, altından arabasıyla Helios her gün sular üzerinde, Hesperides'ten Etiyopya'ya yol alır.

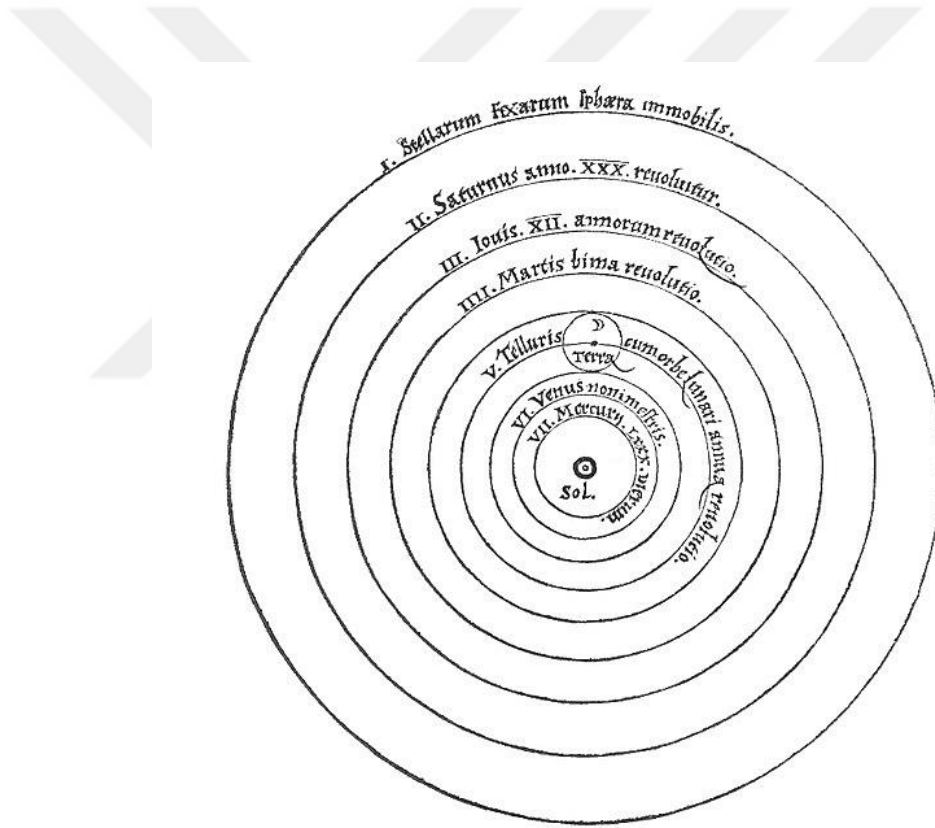
Mimnermus'un şiirinde sözü edilen Eos, hem şafak anlamına gelmekte, hem de Işık Tanrısı Hyperion'un çocuğu, Helios ve Selene'nin kardeşi, Şafak Tanrıçası Eos'u temsil etmektedir. Yine şiirde bahsedilen Hesperides ve Etiyopya muhtemelen, dönemin Yunanlı bilginleri için dünyanın batı ve doğudaki sınırlarını ifade etmektedir. Yunanlıların, dünyanın etrafını saran kozmik okyanus düşüncesi (Okeanos) düşünüldüğünde, zanaatkar tanrı Hephaistos tarafından yapılan araba, gece Helios uyuyorken onu suların üzerinde batıdan doğuya tekrar taşımaktadır. 1872'de Truva bölgesinde yapılan Arkeolojik kazılarda ortaya çıkan rölyefte, Helios başının etrafında güneş ışıkları ve mitlerde sözü edilen arabasını çeken atlarla birlikte betimlenmiştir. (Resim 6.1.1)

Resim 1.1.1 Helios Rölyefi, Truva, Berlin Müzesi

Güneş, başka pek çok kültür tarafından tanrı ya da yaratıcı süreçte önemli rol oynayan bir figür olarak görülmektedir. Bununla birlikte, pagan inanışların neredeyse tümünde, dünyanın evrenin merkezinde olduğu düşüncesi sebebiyle genellikle güneş sistemindeki diğer gezegenlerle birlikte dünyanın etrafında döndüğü düşünülmüştür.

Güneş merkezli sistemi ilk kez MÖ 4.yy'da Yunanlı Matematikçi Aristarkus öne sürmüştür. Rönesans döneminde düşüncenin, bilimsel bir gerçek olarak kabul edilmesi 16.Yy'da Kopernik'in araştırmaları ile gerçekleşmiş ve bu kabul modern astronominin temelini oluşturmuştur. (Resim 6.1.2)

Resim 6.1.2 Kopernik tarafından çizilen güneş sistemi modeli 1543

Helios ve Selene gibi Yunan Mitolojisinde Titan soyundan gelen tanrısal varlıkların, güneş ve ay ile olan ilişkisi daha sonra yine kardeş tanrılar Apollon ve Artemis'e atfedilmiştir. Roma döneminde Artemis'in yerine geçen Diana figürüyle de bu durum devam eder. Bununla birlikte Azra Erhat, bu konuda önemli bir ayrıma değinir. Apollon'dan pek çok kaynakta *Phoibos* (parlak) ön adıyla bahsediliyor ve

ışıkla ilişkilendiriliyor olmasına rağmen Helios gibi doğrudan güneşi simgelememektedir. Artemis de yine benzer şekilde ayın kendisi olarak düşünülmemektedir.

Roma dönemi şiirinde, gece ve büyüünün tanrıçası Hecate, diğer Yunan kökenli ay tanrıçaları Selene ve Artemis’le bir arada, bir tanrıçanın farklı formları (bakire, yetişkin kadın ve yaşlı kadın) olarak düşünülmüştür. Erhat’a göre, Hecate’nin Yunan kökenli olmadığı açıktır. İsminin *Hekatos* (hedefi vuran) kelimesiyle ilgisi olduğu bu bağlamda da yine Artemis’le ilişkilendiği öne sürülebilir.

Batıdaki antropomorfik ay sembolizminde tanrıça olarak sözü edilen ay, Eski Türkler’de çoğunlukla erkek olarak kişileştirilir ve bazı yaratılış mitlerine göre ay ve güneş antropogonik süreçte rol oynar.

6.2 Kutup Yıldızı ve Samanyolu

Dünyanın eksenini neredeyse aynı hizada konumlanan Kutup Yıldızı’ı, gün içinde yer değiştirmiyor olması sebebiyle yeryüzünden bakıldığından daima kuzeyi göstermektedir. Bu özelliği sebebiyle pek çok uygarlığa ait, dünyanın şekli ve konumuyla ilgili mitoslarda sıkça karşılaşılan bir gök cismi olması açısından önemlidir. Pek çok mitte kutup yıldızının, dünyanın eksenini üzerinde yer aldığı ve dünyayı dengede tuttuğu anlatılmaktadır.

Eski Türklerde Kutup Yıldızı’na kadar uzanan ve dünyanın eksenini oluşturan dünya ağacı düşüncesiyle Kutup Yıldızı’ı, Demir kazık yıldızı olarak adlandırılır. Bu göksel sistem, çadıra benzetilerek gökyüzünü havada tutan bir kazık ya da ağaç formunda aktarılmaktadır. Bu yolla, Demirkazık’ın sabit olduğu, diğer tüm gök cisimlerinin bu kazığın etrafında dönen atlara benzetildiği bir gökyüzü şeması ortaya çıkmaktadır.

Türklerdeki dünya ağacı düşüncesinden yola çıkarak, Kuzey Mitolojisinde tüm diyarları birbirine bağlayan bir ağaç olarak anlatılan Yggdrasil’e bakıldığında, yine

benzer şekilde, ağacın gövdesinin, dünyanın tam merkezinden geçtiğinin düşünülmesi ilgi çekicidir. Kent, Mimari ve Kozmos bölümünde bahsettiğimiz gibi, bu merkezi ağaç veya dünya ağacı motifleri, kozmik dağ ya da evrenin merkezden genişleyerek yaratılması gibi fikirlerle ilişkili olarak *Axis Mundi* (Yer Eksenini) kavramını ortaya çıkarmaktadır. Dünya ağacından, Türklerde kayın, İskandinav halklarında ise dişbudak ağacı olarak söz edilir. Bu mitlerin ortaya çıktığı coğrafyalarda bu ağaçlar yaygın olarak yetişmekte ve kutsal kabul edilmektedir.

Yer ve gökyüzünün oluşturduğu sistemin, Eski Türklerde çadıra benzetiliyor olması yine ilgi çekici bir durumdur. Daha önce söz ettiğimiz yerleşik yaşayan uygarlıklar inşa ettikleri yapıları nasıl birer kozmos temsili olarak nitelendiriyse, göçebe yaşayan bir halk olan Türkler de elbette kozmosu benzer yolla kendi konaklama yapıları olan çadırlara benzeterek açıklamaya çalışmışlardır.

Kozmogonilerde gök cisimleri ve takımyıldızlar; doğal fenomenler, tanrılar, canavarlar ve başka pek çok mitolojik olguyla ilişkilendirilmeleri bağlamında önemlidir. Yıldızların sembolik olarak tanrılarla ilişkilendirilmelerinin yanı sıra, yeryüzü olaylarının gökyüzünün bir yansıması olduğu düşüncesi, dünyanın neredeyse her yerinde gökyüzü üzerinden bazı büyüsel pagan uygulamaların gelişmesine sebep olmuştur.

Takımyıldızlar başta olmak üzere pek çoğu antik dönemde yapılan astronomik tanımlamalar, bugün modern astronomi tarafından çürütülmüş olsa da sözünü ettiğimiz büyüsel pratiklerin bazıları bugün dahi uygulanmaya devam etmektedir. Örneklendirmek gerekirse, takımyıldız adı verilen yıldız sistemleri aslında perspektiften kaynaklanan bir yanılsamanın sonucudur. Aynı grupta yer aldığı düşünülen yıldızların arasındaki mesafe gerçekte binlerce ışık yılı olabilir. Aralarında kütle çekiminden kaynaklanan bir bağlılıktan söz etmek çoğu zaman mümkün değildir. Dolayısıyla bu gözlem üzerinden yapılacak tahmin ya da benzeri uygulamaların gerçekleşmesi bilimsel açıdan mümkün değildir.

İçinde bulunduğumuz galaksinin farklı kültürlerde isimlendirilişine baktığımızda, temelde galaksinin oluşumuyla ilgili bazı mitolojik referanslarla karşılaşmaktayız. Öncelikle Samanyolu için farklı dillerde kullanılan sözcükler ve bu sözcüklerin etimolojik kökenlerine bakmak bu anlamda iyi bir başlangıç olacaktır.

Batı dillerinde en çok kullanılan haliyle *Milky Way* (Süt Yolu) isimlendirmesi, Yunan Mitolojisinde Zeus, Hera ve Herkül arasında geçen bir öyküye dayanır. Mitte, Zeus bir ölümlüden olma oğlu Herkül'ü, sütünü içip ölümsüz olabilmesi için Hera'nın göğsüne bırakır. Uyanıp durumu fark eden Hera'nın Herkül'ü itmesiyle cennetten gökyüzüne yayılan süt damlaları galaksiyi oluşturur. (Resim 6.2.1) Bugün kullandığımız *Galaksi* sözcüğü Yunanca süt anlamına gelen *gala* sözcüğünden türemiştir.

Modern astronominin gelişmesinden önce, yeryüzünden bakıldığında uzun bir kuşak boyunca yer alan yıldızları gözlemleyen uygarlıklar, bu gözleme dayanarak mitlerde galaksimize kuşak, yol ya da kervan gibi benzetmelerle yer vermişlerdir.

Resim 6.2.1 Peter Paul Rubens, *The Origin of the Milky Way*, 1637

7. ÇAĞDAŞ SANATTA KOZMOS

Gökyüzü ve evrenin yapısı şüphesiz sanat tarihinin erken dönemlerinden beri sanatçıların aklını meşgul eden önemli konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma boyunca gördüğümüz örnekler, antik yazarların eserlerinden hareketle, söz konusu uygarlık ve kültürlerin evreni tanımlama biçimlerini ve bunların sanat eserlerine ne şekilde yansıdığını gözlemlememize yardımcı olmaktadır. Evrenin yapısına ilişkin gözlem ve inanç sistemlerinin getirdiği teolojik bilgi, bu uygarlıkların mitleri ve sanat eserleri arasında birtakım benzerlikler kurmamıza olanak tanıyor olsa da temelde kozmogoniyi neredeyse her uygarlığın farklı yollarla açıkladığını söyleyebiliriz. Örneklendirmek gerekirse daha önce bahsettiğimiz Japonya yerli halkı Ainular için şüphesiz Ainu adaları kozmosun önemli bir kısmını oluşturmakta dolayısıyla mitlerde bahsedilen kozmik kuşun Ainu Adaları'nı nasıl yarattığı aktarılmaktadır. Yine benzer bir şekilde söz konusu Mısır kozmogonisi olduğunda, şüphesiz güneş ve Nil gibi kavramlar önemli hale gelmektedir. Bu doğrultuda söyleyebiliriz ki, evreni tanımlarken, bilinen dünya ve evrenin gözlemlenebilir sınırları en önemli değişkenler haline gelmektedirler.

Çağdaş sanatta, kozmos gibi bir kavramın ele alınışında özellikle üzerinde durulması gereken noktalar, bugün kozmoloji anlamında elimizdeki verilerin görece somutlaştığı dönüm noktalarıdır. Bu dönüm noktalarından söz etmek, bugün bulunduğumuz yerden evreni tanımlamamıza ve sanat eserlerine ne şekilde yansıdığını gözlemleyebilmemize olanak tanıyacaktır.

Sümerliler ve hatta daha öncesinden beri, insanlık evreni gözlemlemeye ve anlamaya çalışmaya devam ediyor olsa da 20.Yy sonrasında astronomi konusunda ortaya çıkan gelişmeler, bugünkü evren düşüncesini şekillendiren önemli dönüm noktalarıdır. 1905-1916 yıllarında Einstein'ın ortaya koyduğu özel ve genel görelilik kuramları devrimsel niteliktedir. Basitçe açıklamak gerekirse, Einstein, uzayda, hareket, zaman, kütle çekim gibi olguların birbirlerinden bağımsız olmadığını, birbirleri üzerinde etkiler yaratabileceğini ifade etmiştir. 18.Yy'da keşfedilen kara

delikleri genel görelilik kuramı ile açıklamış ve solucan deliği teorisini ortaya koymuştur.

20. Yy'ın ilk yarısında roket teknolojisi alanında ortaya çıkan gelişmeler, uzay seyahati fikrinin gündeme gelmesine olanak tanımıştır. ABD ve Sovyetler birliği arasındaki soğuk savaş döneminde uzay araştırmaları konusunda birbirleriyle yarışan devletler, 1957 ve 1958 yıllarında dünya yörüngesine ilk kez yapay uyduları yerleştirmişler ve süreç 1961 yılında Sovyet Astronom Yuri Gagarin'in tarihteki ilk insanlı uzay uçuşunu gerçekleştirmesiyle devam etmiştir. 1969 yılına gelindiğinde ise Amerikalı astronomlar Neil Armstrong ve Edwin Aldrin, Ay'a ayak basan ilk insanlar olarak tarihe geçmişlerdir. 1990 yılında dünya yörüngesine Hubble Uzay Teleskopunun yerleştirilmesi, gözlem yeteneklerimizin sınırlarını tarihte hiç olmadığı kadar genişleten bir gelişme olarak, gözlemlenebilir evreni yeniden tanımlamıştır. Bugün dahi evren hakkındaki bilgi ve düşüncelerimiz gelişmeye ve değişmeye devam etmektedir. 2006 yılında Plüton'un astronomlarca bir cüce gezegen olarak tanımlanması, 2018 yılında Mars'ın iç yapısını araştırmak için fırlatılan Mars InSight aracının, Mars'a başarılı bir şekilde iniş yapması gibi gelişmeler uzay hakkındaki bilgilerimizi hızla şekillendirmeye devam etmektedir. 18.Yy'dan beri varlığı bilinen, matematiksel olarak hesaplanabilen ve dolaylı olarak gözlemlenebilen kara deliklerden birinin fotoğrafını ise ilk kez, 2019 yılının Nisan ayında, henüz bu çalışmanın yazımı sırasında görme şansına eriştiğimizi söyleyebiliriz. (Resim 7.1)

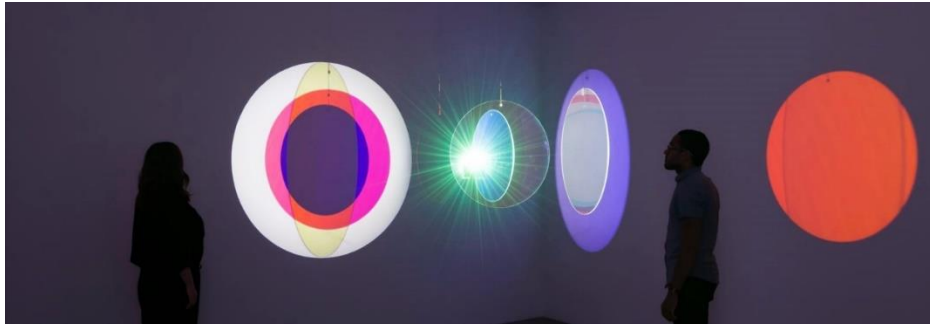

Resim 7.1 Nasa tarafından paylaşılan kara delik fotoğrafı, 10 Nisan 2019

Evrenle ilgili hızla değişmeye ve gelişmeye devam eden bu veriler şüphesiz sanatçıların ortaya koyduğu çağdaş eserleri etkilemektedir. Antik uygarlıklar nasıl ellerindeki bilgi doğrultusunda sanat eserleri ürettilerse, bugün üretim yapan sanatçılar da bu gelişmelerin tümünden beslenmeyi sürdürmektedirler.

7.1 Olafur Eliasson

Eliasson'un eserlerini konumuz bağlamında ele almadan önce sanatçının geçmişinden kısaca bahsetmek gerekirse; 1967 Danimarka doğumlu sanatçı, 1989 – 1995 yılları arasında Danimarka Güzel Sanatlar Akademisinde öğrenim görmüştür. 1995 yılında Berlin'de kendi atölyesini kuran sanatçı, çalışmalarında genel olarak doğayı ve doğanın deneyimlenme yollarını araştırmaktadır. Çoğunlukla heykel ve enstalasyon gibi üç boyutlu disiplinlerde üretim yapan sanatçının, sıklıkla ışık, hareket, uzay, zaman, ekoloji gibi konularla ilgilendiğini söyleyebiliriz. (Resim 7.1.1)

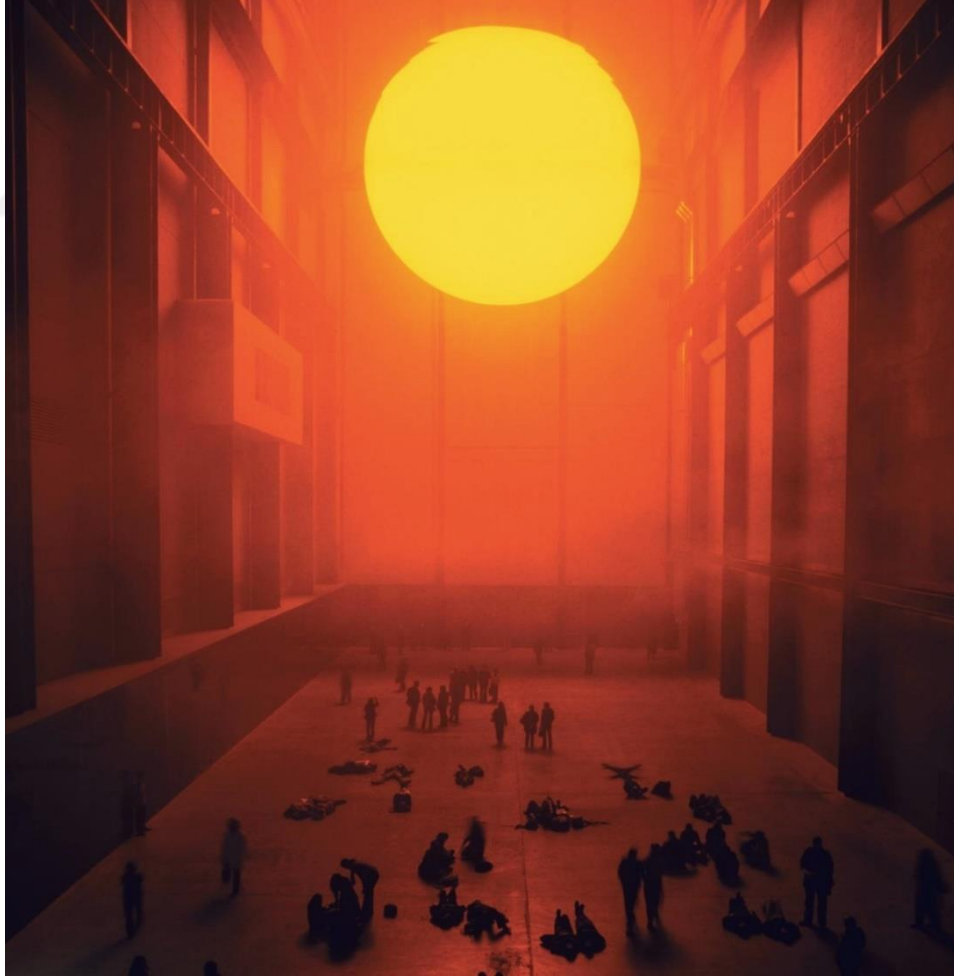

Resim 7.1.1 Olafur Eliasson, *Retinal Flare Space*, 2018

2018 yılında, sanatçıyla yapılan bir röportajdan alıntılanan aşağıdaki bölüm, Eliasson'un kendi üretimini nasıl tanımladığını kavrayabilmemize olanak tanıyacaktır. “Halbuki doğa yaptığımız her şeyi ve onu nasıl yaptığımızı tanımlayan bir güç. Dolayısıyla benim iklim, ışık gibi konulara ilgim, etrafımıza bakmak, bizi nasıl etkilediğini, bizim onun üzerindeki etkimizi anlamak ve sonunda tüm bunları izleyenler için görünür hale getirmekle ilgili.”¹⁷

¹⁷ Röportaj: Bahar Türkay, Xoxo The Mag, 2018, xoxodigital.com/post/12383/olafur-eliasson-xoxo-74

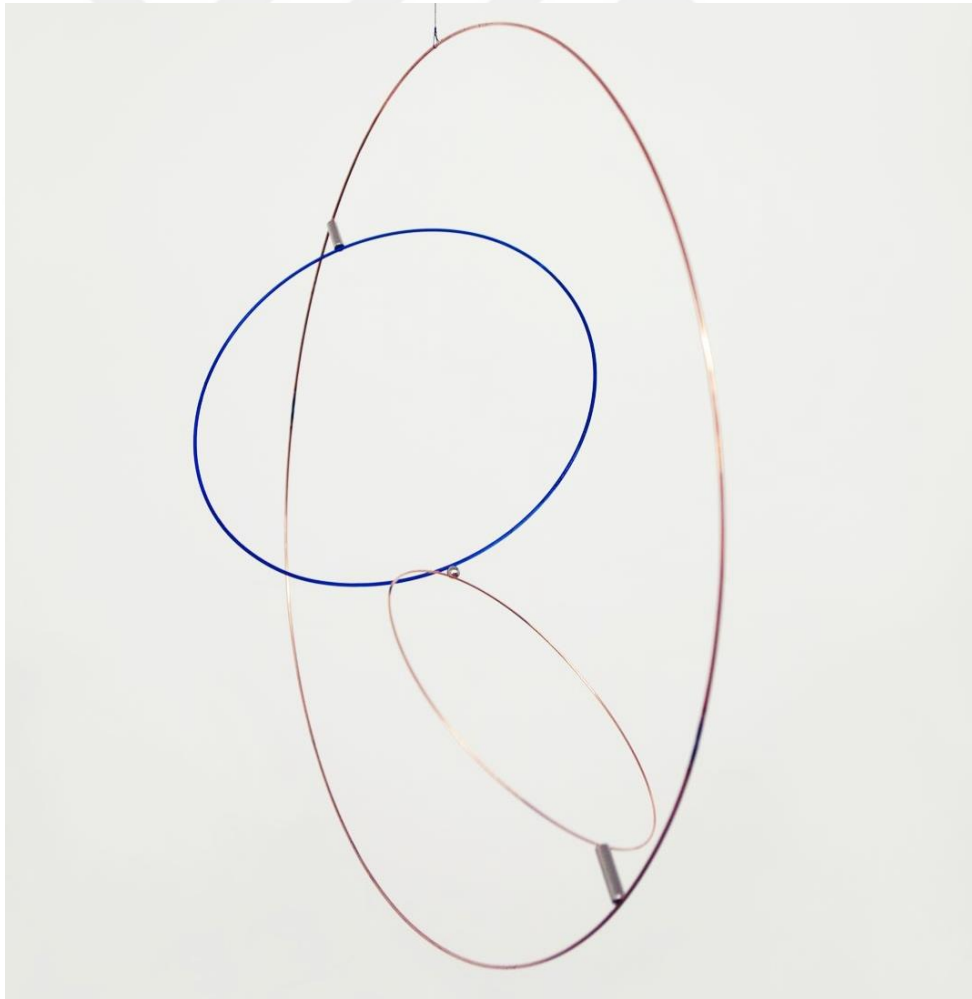
Sanatçının 2003 yılında Tate Modern’de gerçekleştirdiği büyük ölçekli enstalasyon The Weather Project (Hava Durumu Projesi), izleyiciyi, kapalı bir mekanda, güneşin simüle edildiği bir deneyim alanıyla karşı karşıya bırakır.(Resim 7.1.2) Temelde iklim değişikliğinden hareketle ortaya çıkan bu çalışmayı kozmogoni bağlamında ilginç kılan noktalardan en önemlisi, sanatçının mekanı kompozisyona dahil etme biçimidir. Yarım daire şeklinde mekana yerleştirilen ışık kaynağı tavanı kaplayan aynanın yarattığı yansımayla birleşerek güneşi temsil eden bir illüzyon yaratmaktadır. Sanatçı bu yolla izleyiciyi her gün doğada deneyimlediği bir fenomenle, sergi mekanında yüz yüze getirir. Bu tasarımın, Kent, Mimari ve Kozmos bölümünde söz ettiğimiz, mitlerde aktarılan, yer ve gökyüzünün birbirinin birer yansıması olduğu düşüncesiyle taşıdığı benzerlik oldukça ilgi çekicidir.

Resim 7.1.2 Olafur Eliasson *The Weather Project*, 2003, Tate Modern

Sanatçının 2013 yılında gerçekleştirdiği Your Orbit Perspective isimli kişisel sergisi için hazırladığı Multiverse isimli çalışmaları (Resim 7.1.3) yine konumuz bağlamında ilgi çekicidir, bakır ve çelik çemberlerin mıknatıslarla bir araya getirilerek oluşturduğu kompozisyonlar, bizi fizikteki *multiverse* (çoklu evren) kuramına yönlendirir.

Çoklu evrenler kimi bilim insanlarına göre, bilimsel bir araştırmanın konusu olmaktan öte, bilim felsefesi ile ilgili bir kavramdır. Basitçe birbirine bağlı sonsuz sayıda kozmik sisteminin varlığını ifade eder. Sanatçının kompozisyonda kullandığı mıknatıslarla bir araya getirilmiş dairesel yapılar, muhtemelen sözünü ettiğimiz kuramsal çoklu evrenleri temsil etmektedir.

Resim 7.1. 3 Olafur Eliasson, *Multiverse III*, 2013

7.2 Nancy Holt

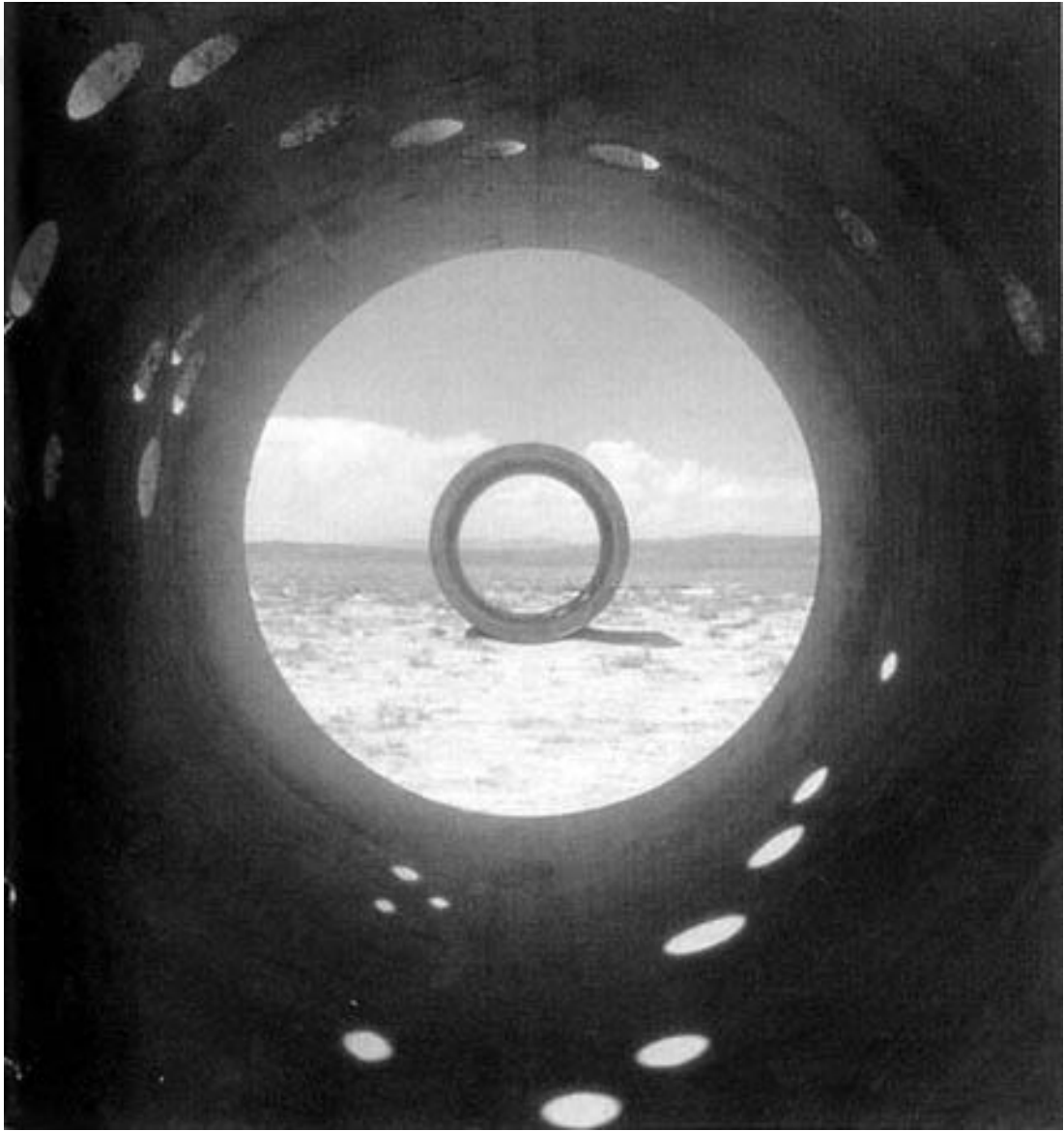
1938 Amerika doğumlu sanatçı Nancy Holt, 1960'larda ortaya çıkan arazi sanatının (land art), önemli temsilcilerinden biridir. Tufts Üniversitesinde biyoloji eğitimi alan sanatçı, kariyerine fotoğraf ve video sanatçısı olarak başlamıştır. Holt çalışmalarında sıklıkla zaman ve mekanın nasıl algılandığı konusuna eğilmiş, heykel, enstalasyon, video ve fotoğraf olmak üzere pek çok farklı disiplinde üretim gerçekleştirmiştir.

1973 yılında, Büyük Havza Çölü'nde gerçekleştirdiği projesi Sun Tunnels, (Güneş Tünelleri) x şeklinde konumlanın dört beton yapının astronomik hesaplamaların yardımıyla, 40 dönümlük bir arazi üzerine yerleştirildiği bir kompozisyondan oluşmaktadır. (Resim 7.2.1) Tüneller, mekana, her yıl yaz ve kış ekinokslarında, güneşin ufuktaki görüntüsü, tünellerin içerisinden bakıldığında oluşan kadraj tarafından çevrelenecek şekilde yerleştirilmiştir.

Resim 7.2.1 Sun Tunnels, Nancy Holt, Utah

Beton tünellerin üzerinde Ejderha, Perseus, Güvercin ve Oğlak takım yıldızlarını temsil eden boşluklar yer almaktadır. (Resim 7.2.2) Bu boşlukların ölçüleri, yıldızların kendi sistemleri içerisindeki boyutları temel alınarak hesaplanmıştır. Tüneller ıssız çölün ortasında güneşten korunabilmek için aynı zamanda barınak görevi üstlenirler. Tünelin içine giren izleyici, güneş ışıklarıyla tünelin iç kısmında oluşan takım yıldızların yansıması ile karşılaşır. Holt, bu çalışmayla, gökyüzü ve yeryüzü ilişkisini tersine çevirerek, izleyiciyle kozmos arasında bağ kurmaktadır.

Resim 7.2.2 Sun Tunnels, Nancy Holt, Utah

7.3 Robert Morris

1931 Amerika doğumlu sanatçı Robert Morris, Kansas Üniversitesinde aldığı mühendislik eğitiminin ardından, farklı okullarda sanat ve felsefe alanlarında öğrenim görmüştür. Minimalizm'in önde gelen teorisyenlerinden biri olarak kabul edilen Morris, kariyeri boyunca heykel, enstalasyon, performans ve süreç sanatı gibi farklı disiplinlerde üretimde bulunmuştur.

Sanatçının 1971 yılında, Hollanda'da gerçekleştirdiği Observatory (Rasathane) isimli çalışması Nancy Holt'un Güneş Tünelleri'ne benzer şekilde, güneşin yıl içindeki hareketinden yola çıkarak tasarlanmış üç boyutlu bir düzenlemedir. Kompozisyon, iç içe geçmiş iki dairesel, toprak sütun ve dış sütunun üzerinde konumlanarak, vizör görevi üstlenen üçgen yapılardan oluşmaktadır. (Resim 7.3.1)

Resim 7.3.1 Robert Morris, Observatory

Stonehenge gibi neolitik yapılardan etkilenen sanatçı, ekinoks ve gün dönümü tarihlerinde güneşin bu üçgen yapıların oluşturduğu kadrajın içinde konumlanacağı bir kompozisyon tasarlayarak, güneşin ve dünyanın yıl içindeki hareketini çalışmasına dahil etmektedir. 1971 yılında gerçekleştirdiği ilk örneğin yeni bir inşaat projesi sebebiyle kaldırılmasının ardından, 1977 yılında sanatçı projeyi başka bir mekanda tekrar uygulamıştır.

7.4 İlhan Koman

1921 Edirne doğumlu sanatçı İlhan Koman, 1941 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümüne girer. Bir yıl sonra geçiş yaptığı Heykel Bölümünden 1945 yılında mezun olan sanatçı, 1947 yılında devlet bursuyla Paris'e giderek ilk kişisel sergisini burada açar. 1951 yılında Akademi'de asistan olarak çalışmaya başlayan sanatçı ilk metal heykellerini bu dönemde üretmeye başlar. Eserlerinde, malzemenin fiziksel sınırlarını zorlayan, ciddi geometrik hesaplamalarla inşa ettiği kompozisyonlarla tanınan sanatçı, fizik ve matematikten beslenerek, sonsuzluk, uzay, doğa gibi kavramlarla ilgilenmiştir.

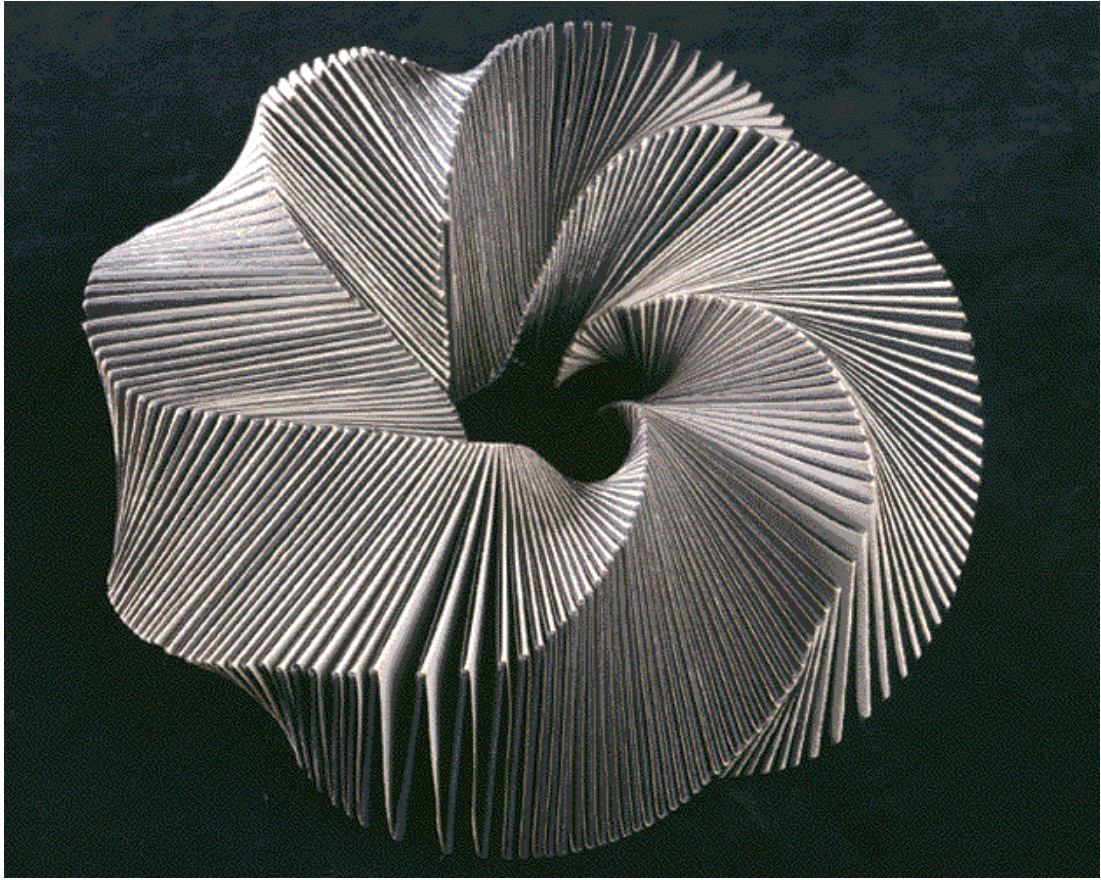

Resim 7.4.1 İlhan Koman, Sonsuzluğa

1970'li yılların sonundan itibaren üzerinde çalıştığı Sonsuzluk-Eksi-Bir serisiyle (Resim 7.3.1), sanatçı çocukken ürettiği uçurtma kuyruklarından ilham alarak, bu yapıların çeşitlemelerinden oluşabilecek, sonsuz biçimsel olasılığı araştırmıştır. Seri üzerinde çalışırken farklı malzemeler üzerinden ürettiği bu seriyi, iki yüzeyi farklı şekilde renklendirilmiş titanyumdan gerçekleştirmeyi planlamıştır. Tasarım sürecinde kompozisyonları ortaya çıkarırken kullandığı matematiksel birimlerin, heykellerin farklı açılarından bakıldığında, farklı renk etkileri oluşturacağını öngörmüştür. Bu yolla tasarım sürecinde sıkça faydalandığı matematiği, renk gibi biçimsel bir eleman

üzerinden heykele dahil etmektedir. İlhan Koman, doğada gözlemediği fraktal yapılar ve altın orandan faydalanmış, sonsuzluk kavramını bu biçimlerden hareketle oluşturduğu kompozisyonlarla ele almıştır. (Resim 7.3.2) Sanatçının hayattayken maketleri üzerine çalıştığı bu seri, 2012 yılında İlhan Koman Vakfı'nın desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

Resim 7.4.2 İlhan Koman, Moebius

8. SONUÇ VE UYGULAMALAR

Mitoslar, yalnızca binlerce yıl önce insanların birbirine anlattığı, bir takım gerçeküstü öykülerden ibaret olgular değildir. Mit üretmek, türümüze ait zihinsel bir davranış biçimidir. Bu eğilim sonucunda ortaya çıkan bilgi, aktarıldığı süreç boyunca değişir, dönüşür ve yaşayan, pratik bir kavram haline gelir. Örneğin, bugün içinde yaşadığımız galaksiyi adlandırmak için kullandığımız sözcüğün kökenini açıklayan bir öykü olarak karşımıza çıkabilir ya da yeryüzünden baktığımızda, gökyüzünde gördüğümüz en parlak cismi güzellik tanrıçası olarak tanımlar.

Sanat da mitlerle benzer bir zihinsel yöntemi takip eder. İmgeler, olgular ve kavramlar arasında bağlar kurarak açıklamalarda bulunur. Hepsinden önemlisi, esas aktarım yolu anlatılmak olan mitleri somutlaştıran belgeler ortaya çıkarır. İlyada, şiir formunda üretilmiş, epik bir sanat eseridir. Fakat bunun ötesinde Antik Yunan insanına, tanrıların atasının kim olduğu ya da denizlerin sona erdiği yerde neyle karşılaşacağı bilgisini aktarır.

Mitler eğer dünyanın bir kaplumbağanın sırtında olduğunu aktarıyorsa, uygarlıklar ürettikleri sanat eserlerinde bu hayali evren modelini tekrar tekrar biçimlendirmeye devam ederler. Dağın tepesi ya da gökyüzü, tanrıların evi olarak görüldüğü için, yeryüzünde inşa ettikleri tapınaklar, göğe yükselen, tanrılar tarafından yapıldığına inanılan, dağ benzeri doğal yapıların birer temsili olarak ele alınırlar.

Evrenin nasıl ortaya çıktığıyla ilgili olarak mitoslarda aktarılan bilgileri doğru okuyabilmek adına üzerinde durulması gereken ilk nokta, prehistorik dönemden beri aktarılan bu mitlerde dünyanın evrenin merkezinde konumlandığı düşüncesinin çoğunlukla ortak olmasıdır. Bu durum dünya ve evren arasında tanrısal bir bağ kurma eğilimini doğurmakta ve dolayısıyla dünyanın, evrenin belki de en önemli bölümü olarak görülmesine sebep olmaktadır.

Yer ve gök gibi dünyanın önemli parçaları olan kavramlar, bu sebeple kişileştirilir ve tanrısal özellikler kazanmaya başlarlar. Geb ve Nut, Gaia ve Uronos gibi mitolojik figürler bu sebeple kozmogonilerde önemli roller üstlenirler. Tekrar kısaca söz etmek gerekirse, Antik Yunan mitoslarının bize aktardığı kadarıyla Gaia kendi varlığından Uronos ve Pontos'u doğurur. Mısır'da, Geb ve Nut, öncülleri olan tanrısal varlıklar Şu ve Tefnut'un çocuklarıdır. Şu ve Tefnut ise hava ve nem kavramlarının temsili olarak, ilk yaratıcı Atum'un kendi varlığından oluşturduğu tanrılardır. Yer ve gök gibi kavramların oluşmasından önce ise düzenli ya da karmaşık yapıda bir bütünü temsil eden, *kaos*, *kozmik su* ya da *kozmik yumurta* gibi kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Her şartta, bu ilksel hammadde bir yolla birbirinden ayrılarak ya da düzenlenerek evreni meydana getirmektedir.

Kozmogonik mitlerin aktardığı, bu ayrılma ve düzenlenme sürecinde, ortaya çıkan her doğal fenomen kişileştirilerek, mitoslarda bir yolla yer edinmeye başlamaktadır. Bu kavramlar, gök, yer, deniz, hava, güneş, zaman ve insanın doğada deneyimlediği pek çok başka güçlü olgu olabilir. Kozmogonik mitler, basitçe evrenin nasıl oluştuğunu açıklayan modeller önermenin yanı sıra, öncülü olmayan bu tip kavramların kökenini de açıklamaktadır. Antropolojik sürecinin erken dönemlerinden beri insan, şüphesiz su ve güneş gibi kavramların hayatın oluşması ve sürdürülmesinde önemli rol oynadığının farkındadır. Bu durum elbette yaşadığı dünyayı ve evreni tanımlarken de bu kavramların önemli roller üstlendiğini düşünmesine sebep olmuştur.

8.1 Kozmik Ayna

Kozmik Su bölümünde antik metinlerden örneklerle bahsettiğimiz üzere; mitolojilerde suya atfedilen yaratıcı güç çoğu kültürde benzerlikler göstermektedir. Bu durum şüphesiz uygarlık anlamında kat ettiği yol ne olursa olsun, insanın, yaşamın oluşması için suyun taşıdığı önemin daima farkında olmuş olmasıdır.

Resim 8.1.1. Kozmik Ayna, 2019, Ahşap

Yerleşik yaşama geçişin temellerinin atılmasında su kaynaklarının üstlendiği rol bir açıdan kültürel bir önem de kazanmaktadır. Daha önce sözünü ettiğimiz üzere, yerleşilen bölge, düzenlenmiş kozmosu temsil etmeye başlamış ve inanç sistemlerinde tanrılar, kozmos ve insanlar arasında bağ kurar hale gelmiştir. Bugün bildiğimiz kadarıyla, bir gezegende yaşamın oluşması için onlarca farklı elementin ve bileşiğin bir arada bulunması gerekmektedir. Hepsinin ötesinde dünyadaki yaşamın, yeryüzündeki sulara başlamış olduğu, yaşamın kökeniyle ilgili en akla yatkın açıklama olma özelliğini sürdürmektedir.

Yaklaşık 13 milyar yıl önce gerçekleştiği düşünülen büyük patlamanın ardından, çoğunlukla yıldızlarda olmak kaydıyla evrendeki çeşitli yapılar içinde elementler oluşmaya başlamıştır. Bu yolla rahatlıkla söyleyebiliriz ki vücudumuzu oluşturan maddenin tamamı büyük patlamadan beri süregelen kimyasal döngünün bir parçasıdır. Carl Sagan'ın 1980 tarihli belgesel serisi Cosmos'da aktardığı şekliyle "Biz, kozmosun kendini tanıma yoluyuz" (We are a way for cosmos to know itself) sözü, suyun yaratıcı özelliğini vurgulayan tüm mitoslarla birlikte, bu çalışmaya ilham kaynağı oldu. Ayna ve göl gibi imgelerden yola çıkarak, suyun üzerine yansıyan evreni temsil eden bir kompozisyonla, söz konusu milyarlarca yıllık süreci görselleştirmeyi hedefledim.

8.2 Solucan Deliği

En sade tanımıyla solucan deliği, kütle çekiminin uzay-zamanda yarattığı deformasyonun sonucu olarak, uzayın farklı noktalarını birbirine bağlayan yapılar olarak tanımlanmaktadır. Solucan delikleri, Einstein denklemlerinden hareketle, matematiksel olarak formüle edilmiş olsa da henüz insanlık uzayda bu tip bir yapı gözlemlememiştir.

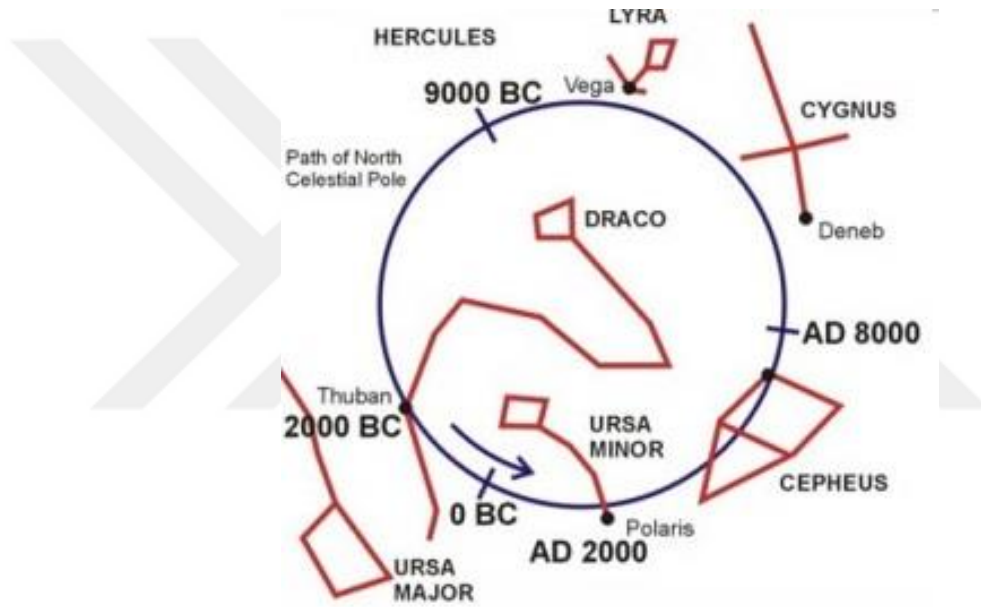
Solucan delikleri ile ilgili bir heykel tasarlama fikri, antik ve pagan kùltürlerin kozmosla ilgili ortaya çıkardığı eserlerle yöntemsel olarak bir benzerlik taşıyacaktı. Güneşin ne olduğunu açıklamaya çalışan Mısırlıların ortaya çıkardığı mitler bütünü bu durumun en belirgin örneklerinden biridir. Bilimsel olarak ya da rasyonel bir zeminden nasıl çalıştığını tam olarak anlayamadığımız bir konsept üzerine sanat eseri üretmenin; 21.Yy'de yaşayan bir sanatçıyla, binlerce önce, kozmosu düşünerek, sanat üreten başka bir sanatçı arasında kuracağı yöntemsel benzerlik hayranlık vericiydi ve bu çalışmaya ilham verdi.

Resim 8.2.1 Solucan Deliği, 2018, Ahşap, Yün

8.3 Demir Kazık

Bugün gökyüzüne baktığımızda daima kuzeyi gösteren kutup yıldızı düşüncesi aslında dünyanın konumu ve ekseninin ortaya çıkardığı bir illüzyonun sonucudur. Bugün kutup yıldızı olarak atfettiğimiz Polaris, binlerce yıl içinde yerini, yer ekseninin hareketi sebebiyle Vega'ya bırakacaktır.

Resim 8.3.1 Yer ekseninin 25000 yıllık hareketini gösteren grafik

Yeryüzü ekseninin yaklaşık olarak 25000 yıl süren bu hareket döngüsünden yola çıkarak ortaya çıkan kompozisyon, türümüzün binlerce yıllık macerasının, kozmik ölçekte bakıldığında kaplayacağı küçük zaman diliminden hareketle ortaya çıktı. Polaris, Vega ve Alpha Draconis yıldızlarını temsil eden ahşap elemanlar, bu elemanların konumlandığı, yeryüzünü temsil eden, organik ahşap parça ve eksenini temsil eden piramidal bir yapıdan oluşan, hareket ettiğinde metronom benzeri bir devinim oluşturmayı hedefleyen bir tasarım olarak sonuçlandı.

Resim 8.3.2 Demir Kazık, 2019, Ahşap, Pirinç

8.4 Yolculuk

Ejderhalarla ilgili düşünmeye başladığımda etkilendiğim durumlardan ilki elbette her kültürde ejderha ya da benzeri bir mitolojik yaratığa rastlıyor olmamızdı. Tek bir kaynaktan evirildiğini söylemek her ne kadar doğru olmasa da kültürler arası etkileşimin bir sonucu olarak, farklı kültürlerin ejderha motifleri arasında zaman içinde benzerlikler kurulduğunu rahatlıkla öne sürebiliriz. Ejderha ve yılan gibi yaratıkların mitlerde birbirlerinin yerine geçebildiğinden Kozmik Canavarlar bölümünde söz etmiştik. Yine sözünü ettiğimiz Jung'un kolektif bilinçdışı kavramı, ejderha gibi ortak motiflerin kökenini açıklamak için oldukça iyi bir çıkış noktası oluşturmaktadır.

Resim 8.4.1 Göç Haritası

Çalışma sırasında araştırma yapıyorken karşılaştığım, özellikle 13-16.Yy'ler arasında Uzakdoğu'da ejderhaların resmedildiği duvar halısı ve dokuma gibi örneklerden çokça etkilendim. Buradan hareketle Homo Sapiens'in, 200.000 yıl önce Afrika'dan başlayarak yeryüzüne yayılışını, bir duvar halısı üzerinde tekrar görselleştirmek istedim. Çeşitli göç haritalarında yer alan grafiklerden yola çıkarak bir kompozisyon tasarladım.

Resim 8.4.2 Yolculuk, 2019, Kadife, Ahşap

Bütün araştırma sürecinde öğrendiklerim beni; dünyanın farklı yerlerinde tanrılar, kahramanlar, ejderhalar ve olağanüstü çeşitlilikte canavarlar yaratan insan zihninin, evrimsel düzeyde ve kolektif bellek anlamında taşıdığı ortaklıklara hayran bıraktı. Dolayısıyla Yolculuk adını verdiğim bu heykel, benim için tüm bu çalışmayı sonlandırmanın ve bir ejderha yapmadan ejderhaları anlatmanın en iyi yoluydu.

9. KAYNAKÇA

ABSALON, Patrick - CANARD, Frederik (2010) *Ejderhalar İnsanlar Diyarındaki Canavarlar*, YKY, İstanbul, Çeviren: Ali Berktaş

AND, Metin (2012) *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, YKY, İstanbul, 2012

ARMSTRONG, Karen (2013) *Mitlerin Kısa Tarihi*, Alfa, İstanbul, Çeviren: Dilek Şendil

ATAYMAN, Veysel (2014) *Felsefeye Davet 1*, Ayrıntı, İstanbul

BONNEFOY, Yves (2000) *Mitolojiler Sözlüğü*, Dost Kitabevi, Ankara, Çeviren: Levent Yılmaz

ÇORUHLU, Yaşar (2012) *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı, İstanbul

ELIADE, Mircea (2017) *Ebedi Dönüş Miti*, Dergah, İstanbul, Çeviren: Ayşe Meral

ELIADE, Mircea (2017) *Dinler Tarihine Giriş*, Alfa, İstanbul, Çeviren: Lale Arslan Özcan

Enuma Eliş Babil Yaratılış Destanı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, Çeviren: Selim F. Adalı, Ali T.Görgü

ERDEMLİ, Attila, (2017) *Mitostan Felsefeye*, Ayrıntı, İstanbul

ERHAT, Azra (2010) *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul

ESTIN, Colette – LAPORTE, Helen (2010) *Yunan ve Roma Mitolojisi*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara, Çeviren: Musa Eran

FREEMAN, Charles (2010) *Mısır, Yunan ve Roma*, Dost Kitabevi, Ankara, Çeviren: Suat Kemal Angı

GEZGİN, Deniz (2014) *Hayvan Mitosları*, Sel Yayıncılık, İstanbul

GEZGİN, Deniz (2009) *Su Mitosları*, Sel Yayıncılık, İstanbul

GEZGİN, İsmail (2014) *Sanatın Mitolojisi*, Sel Yayıncılık, İstanbul

GIBSON, Clare (2017) *Semboller Nasıl Okunur?*, Yem Yayın, İstanbul Çeviren: Cem Alpan

HART, George (2017) *Mısır Mitleri*, Phoenix, Ankara, Çeviren: Mehmet Sait Türk

HAYYAM, Ömer (2016) *Dörtlükler*, Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu, İstanbul

Hesiodos, *Theogonia - İşler ve Günler* (2017) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul Çeviren: Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu

Homeros, *İlyada* (2016) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Çeviren: Azra Erhat, A. Kadir

Homeros, *Odysseia* (2015) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Çeviren: Azra Erhat, A. Kadir

KRAMER, Samuel Noah (2016) *Sümer Mitolojisi*, Kabalcı, Ankara, Çeviren: Hamide Koyukan

KEIGHTLEY, Thomas (2017) *The Mythology of Ancient Greece and Italy*, Londra

LE GUIN, Ursula (2009) *Kadınlar Rüyalar Ejderhalar*, Metis, İstanbul, Çeviren: Bülent Somay

LEPELTIER, Thomas (2017) *Evrenin Saklı Yüzü*, YKY, İstanbul, Çeviren: Ahmet Durukal

MACKENZIE, Donald A. (1996) *Çin ve Japon Mitolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, Çeviren: Koray Akten

Ovidius, *Dönüşümler*, Payel, İstanbul, 1994, Çeviren: İsmet Zeki Eyüboğlu

PAGE, R.I. (2009) *İskandinav Mitleri*, Phoenix, Ankara, Çeviren: İsmail Yılmaz

SPROUL, Barbara C. (2018) *Yaratılış Mitleri*, Hil Yayın, İstanbul, Çeviren: Ali Bucak

STURLUSON, Snorri (2018) *Viking Mitolojisi*, Yeditepe, İstanbul, Çeviren: Selahattin Özkan

TEZ, Zeki (2009) *Astronomi ve Coğrafyanın Kültürel Tarihi*, Doruk, İstanbul

TOLKIEN, J.R.R. (2011) *The Hobbit*, Harper Collins, Londra,

TOLKIEN, J.R.R (2016) *Silmarillion*, İthaki Yayınları, İstanbul, Çeviren: Berna Akkıyal

YANG, Lihui - AN, Deming - ANDERSON, Jessica (2008) *Handbook of Chinese Mythology*, Oxford University Press,

Online Kaynaklar

Gılgamış Destanı, frp.net, Çeviren: Kayra Keri K p u, Muzaffer Ramazanoğlu
(Mart 2019)

Eski Ahit, Yeni Ahit - incil.info (Mart 2019)

Metropolitan Museum of Art - metmuseum.org (Mart-Mayıs 2019)

British Museum - britishmuseum.org (Nisan 2019)

Theoi - theoi.com (Mart-Mayıs 2019)

China Knowledge - chinaknowledge.de (Nisan 2019)

Chinese Aesop - chineseaesop.blogspot.com (Nisan 2019)

Brittanica – britannica.com (Nisan 2019)

Olafur Eliasson Studio - olafureliasson.net (Mayıs 2019)

California Institute of Technology - jpl.nasa.gov/news/news.php?feature=7372
(Nisan 2019)

XOXO Digital, xoxodigital.com/post/12383/olafur-eliasson-xoxo-74 (Mayıs 2019)

10. ÖZGEÇMİŞ

Oğuzhan Güdek

1992, İstanbul

Eğitim

2010- 2016 Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Heykel Bölümü, Lisans

2016- 2019 Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Heykel Bölümü, Yüksek Lisans

Karma Sergiler

2019 Dancing Into One, Yuvakimyon Rum Kız Lisesi, Martch Art Project, İstanbul

2018 Bölünmüş Temsil, Uniq Galeri, İstanbul

2016 Ohne, Mekan68, Viyana

2016 Mamut Art Project, İstanbul

Sempozyum ve Atölye Çalışmaları

2018 Sarıyer Ahşap Heykel Sempozyumu İstanbul, Türkiye

2017 Uluslararası Odunpazarı Ahşap Heykel Sempozyumu, Eskişehir, Türkiye

2016 13.Uluslararası Alanya Ahşap Heykel Sempozyumu, Alanya

2015 Geleneksel Mimariden Heykele, Atölye çalışması, Erzurum, Türkiye

2012 Birgi Yaz Çalıştayı, İzmir, Türkiye

2011 İçimizdeki Hayvan, Mask Atölye Çalışması, İstanbul, Türkiye

İş Deneyimleri

2017 Koff Animation – Yaz Stajı

2018-2019 Marmara Üniversitesi, Resim-İş Öğretmenliği, Öğretim Görevlisi

Ödüller

2017 TJK Mimar Sinan Koşusu Ödül Heykeli Tasarım Yarışması, Mansiyon Ödülü

2016 Sabancı Sanat Ödülleri, İkincilik Ödülü

2016 Lions Kulübü Bomonti Anıt Heykel Yarışması, Mansiyon Ödülü

2013 Lions Kulübü Genç Girişimler Resim Heykel Yarışması, Mansiyon Ödülü

2012 İpek Ahmet Merey Sanat Ödülleri, Başarı Ödülü

oguzhangudek@gmail.com

Rasimpaşa Mah. Uzunhafız Sok. 82/3

Kadıköy İstanbul

+905308791482

behance.net/oguzgudek